

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
Campus Helsingborg
SOL 066
Höstterminen 2003

Skilsmässor bland invandrare

**– ”HON VILLE HA DET PÅ ETT ANNAT SÄTT OCH DET
VAR DÄR DET BÖRjade...”**

Författare: Satu Iivonen och Åsa Persson
Handledare: Alexandru Panican

Abstract

The main purpose of this essay was to study immigrants and social assistants view on why immigrants go through divorce, and why so many marriages among immigrants end in divorce.

Do immigrants seek help when they go through divorce?

What kind of methods does the social assistants use when they try to help immigrants with marital problems?

Is it possible that shortcomings in the professional methods may be conducive to divorce?

What effect does powers structures within the family have on marital problems?

What do the clients think of the help they receive, and what kind of understanding do the social assistants have for the immigrants' marital problems?

We did a qualitative study, and interviewed seven people. Three are immigrants who are divorced, two work as family counsellors and two work as family law secretaries. We found that the different groups had a similar view on reasons for divorce among immigrants. All of them mentioned the women's increasing power as one cause for the high divorce numbers among immigrants. The main difference between the family counsellors and the family law secretaries was that the family counsellors were not inclined to talk about structural factors to the same extent that the family law secretaries were.

Förord

Vi vill tacka alla personer som har ställt upp för intervjuer. Det är deras förtjänst att vår undersökning blev verklighet. Vi vill också tacka vår handledare Alexandru Panican som har hjälpt oss under uppsatsskrivandet samt alla andra personer som har gett oss stöd under tiden. Det har inte varit lätt alla gånger att göra denna undersökning, men eftersom ämnet var så intressant, har vi haft en inspiration att skriva.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<u>1. INLEDNING</u>	3
<u>1.1 PROBLEMFÖRMULERING</u>	3
<u>1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR</u>	5
<u>1.3 VIKTIGA BEGREPP</u>	6
<u>1.3.1 Invandrare</u>	6
<u>1.3.2 Patriarkat</u>	6
<u>1.4 METOD OCH URVAL</u>	6
<u>1.4.1 Studiens uppläggning</u>	6
<u>1.4.2 Urval</u>	7
<u>1.4.3 Analys och transkribering av intervjuer</u>	8
<u>1.4.4 Källkritik och resultatens tillförlitlighet</u>	9
<u>1.4.5 Etiska överväganden</u>	11
<u>1.4.6 Fortsatt framställning</u>	11
<u>2. EMPIRI OCH ANALYS</u>	11
<u>2.1 TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING</u>	11
<u>2.1.1 Anthony Giddens: Det rena förhållandet</u>	11
<u>2.1.2 Individualismens inverkan på relationer</u>	13
<u>2.1.3 Att skiljas i främmande land - Invandrares möte med familjerätt och familjerådgivning</u>	16
<u>2.1.4 Familj och separation utifrån ett makt- och genusperspektiv</u>	20
<u>2.2 PRESENTATION AV INFORMANTERNA</u>	25
<u>2.2.1 Professionella</u>	25
<u>2.2.2 Privatpersoner</u>	25
<u>2.3 PRESENTATION AV INTERVJURESULTATET</u>	26
<u>2.3.1 Söker invandrare hjälp vid skilsmässa?</u>	26
<u>2.3.2 Invandrarnas och de professionellas syn på problematiken som leder till skilsmässa</u>	28
<u>2.3.3 Arbetsmetoder</u>	33

<u>2.3.4 Maktförhållandens inverkan på äktenskapsproblematiken</u>	34
<u>2.3.5 Förståelse av problematiken och klienternas syn på hjälpen</u>	36
<u>2.4 ANALYS</u>	39
<u>2.4.1 Söker invandrare hjälp vid skilsmässa?</u>	39
<u>2.4.2 Invandrarnas och de professionellas syn på problematiken som leder till skilsmässa</u>	40
<u>2.4.3 Förståelse av problematiken och klienternas syn på hjälpen</u>	47
<u>3. SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION</u>	50
<u>4. KÄLLFÖRTECKNING</u>	53
<u>4.1 REFERENSER</u>	53
<u>4.2 ÖVRIGA KÄLLOR</u>	54
<u>4.2.1 Tidskriftsartiklar</u>	54
<u>4.2.1 Internet</u>	54

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Av en slump hittade vi en artikel på Internet som handlade om att skilsmässor generellt sett är vanligare bland människor med utländsk än med svensk bakgrund. Vi hade funderat på saken förut, men när vi väl började tänka närmare på det insåg vi att vi själva känner flera invandrare som har gått igenom skilsmässa. Vi tyckte att det skulle vara intressant att ta reda på vad detta kan bero på.

Enligt en undersökning som Statistiska Centralbyrån (SCB) gjorde genom att granska 1991 års befolkningsstatistik, toppar invandrare skilsmässostatistiken i Sverige. Resultatet visade bland annat att under ett års tid upplöstes 6,5 % av äktenskapen där båda parter var från något Latinamerikanskt land och 5,2 % av de hel-iranska äktenskapen, medan siffran var 1,2 % bland helsvenska par. Bland sydeuropéer upplöstes 2,4 % av äktenskapen och bland invandrare från arabländerna var siffran 2,8 %. Det är dock viktigt att påpeka att det finns undantag. Till exempel så skiljer sig sällan vietnameser och turkar i Sverige (Sjöblom och Hydén, 1999), (Bitte Hammargren, 1995: Kulturkrock frestar på kärleken). Samtidigt som skilsmässor är vanligare bland invandrare är också andelen ensamstående föräldrar högre bland dessa grupper (Sjöblom och Hydén, 1999).

En orsak till att skilsmässostatistiken är högre bland invandrare kan dock vara att det finns fler äldre par bland svenskarna. Ju högre upp i åldern det gifta paret kommer, desto mindre är risken för skilsmässa. Många invandrare som flyttar till Sverige är fortfarande unga. De svenska skilsmässosiffrorna är relativt höga i jämförelse med andra länder, nästan vartannat äktenskap spricker. Ännu högre är antalet om man räknar in samboförhållanden (Hammargren, 1995: Kulturkrock frestar på kärleken). Frågan är i vilken utsträckning personer med utländsk bakgrund ingår i samboförhållande? Om de flesta personer som bor ihop utan att vara gifta är svenska, då kan separationsrisken vara lika hög för svenskar som för invandrare. Men för att kunna hålla oss inom ramen av en C-uppsats har vi medvetet bestämt oss för att inte granska denna aspekt vidare.

Mehrdad Darvishpour (2003) har undersökt iranska familjer i Sverige och försökt hitta orsaker till varför iranska par skiljer sig så ofta efter att de har flyttat till Sverige. Darvishpour

påpekar att resultatet av hans undersökning kan användas för att förklara skilsmässotalen även hos andra invandrargrupper. Enligt Darvishpour kan en anledning till skilsmässorna vara att maktbalansen i familjen förändras på grund av att kvinnan får en större frihet i Sverige än vad hon hade i det gamla hemlandet. Han menar att detta kan orsaka konflikter i familjen, vilka i sin tur kan leda till skilsmässa. Vi kommer att presentera Darvishpours forskning mer detaljerat längre fram i uppsatsen.

Darvishpours teori kan vara användbar för att kunna förklara skilsmässotalen bland invandrare. Detta blev alltmer uppenbart efter vi pratat med våra invandrarbekanta. Många har, utan att läsa hans forskning, pekat på samma anledningar till varför invandrare skiljer sig. Dessa människor har dock själva inte genomgått skilsmässa och därför kändes det intressant att veta hur personer som har skiljt sig ser på saken. Darvishpour har inte undersökt de professionella arbetarnas syn på skilsmässornas vanlighet bland invandrare. Vi anser att också denna aspekt kan spela en roll, eftersom de professionella arbetarna kommer i kontakt med invandrare som tänker skilja sig samt invandrare med äktenskapsproblem.

Vi har läst en rapport från Socialstyrelsen; ”Att skiljas i främmande land” (Sjöblom och Hydén, 1999) som handlar om invandrades möte med familjerätten och familjerådgivningen. Rapporten är en bra utgångspunkt när vi ska intervjua de professionella arbetarna. Vi kommer att redogöra för rapporten lite senare.

Innan vi började med uppsatsskrivandet och innan vi hade gjort några intervjuer, hade vi en naiv teori om varför skilsmässotalen bland personer med utländsk bakgrund är så höga. Innan vi läste Darvishpours forskning tänkte vi att det kan ha en del med kvinnornas frigörelse att göra. Efter att paret har flyttat till Sverige kanske kvinnan får bättre ekonomi och ett bredare socialt nätverk samt att hon kanske för första gången har möjlighet att leva ensam om hon vill, eftersom hon inte behöver vara beroende av sin mans inkomst. Även om kvinnan inte arbetar har hon rätt till bistånd från staten eller kommunen. I många länder har det dessutom varit skamligt att skiljas och kvinnan har överhuvudtaget inte kunnat fatta ett sådant beslut utan mannens medgivande. Vi antog också att människor med invandrarbakgrund inte söker hjälp för sina äktenskapsproblem i samma utsträckning som svenska par. Detta kan bero på att dessa människor kommer från kulturer där man brukar lösa de privata problemen inom familjen och att man inte vänder sig till de professionella eller myndigheterna. Om paret då inte har ett nätverk i Sverige får de ingen hjälp för sina problem. Detta kan också vara en

bidragande orsak varför paren skiljer sig. Att par med utländsk bakgrund inte ofta söker hjälp på till exempel familjerådgivning bekräftades när vi ringde till några familjerådgivningsbyråer. Det var flera som ansåg att de inte kunde ställa upp på en intervju eftersom de menade att de knappast har någon erfarenhet av invandrarklienter.

När det gäller de teoretiska förklaringsmodellerna till skilsmässor bland invandrare har vi valt att koncentrera oss på Giddens ”rena förhållande” (Giddens, 1995; Giddens, 2002) teorier om makt och upplösning av den patriarkaliska familjen samt teorier om individualism kontra kollektivism. Vi har bestämt oss för att inte gå in så mycket på de psykologiska förklaringsmodellerna utan har valt att försöka hitta svaren i de strukturella förhållandena, som till exempel skillnaden mellan att vara uppväxt i en kollektivistisk kontra en individualistisk kultur. Detta för att uppsatsen omfattning skulle vara hanterbar. Den teoretiska ramen för vår uppsats kommer vi att presentera senare.

Vi har valt att intervjua både invandrare som har gått igenom skilsmässa och professionella arbetare för att få en bild av hur de uppfattar skilsmässor bland människor med utländsk bakgrund. Intressant att veta är också om bilden skiljer sig åt på något sätt beroende på om man intervjuar en privatperson eller en yrkesman.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syfte

Vi vill undersöka invandrarnas och de professionella arbetarnas syn på varför invandrare skiljer sig, och varför så många äktenskap bland invandrare slutar med skilsmässa.

Huvudfrågeställning

Vad är invandrarnas och de professionella arbetarnas syn på problematiken som leder till skilsmässor i invandraräktenskapen?

Följdfrågeställningar

Söker invandrare hjälp vid skilsmässa?

Vilka arbetsmetoder använder de professionella när de hjälper invandrarpar som har äktenskapsproblem?

Kan brister i metoder hos de professionella verksamheterna vara en bidragande orsak till skilsmässor?

Hur inverkar maktförhållanden i familjen på äktenskapsproblematiken?

Hur ser klienterna på den hjälp de får och vilken förståelse har de professionella för invandrarnas äktenskapsproblem?

1.3 Viktiga begrepp

1.3.1 Invandrare

För att det inte skulle råda några oklarheter om vad vi menar med ”invandrare”, har vi valt att koncentrera oss på förstagenerationsinvandrare när det gäller de privatpersoner vi intervjuar. När det gäller personalen på familjerätten och familjerådgivningen ska vi ta reda på vad begreppet invandrare betyder för dem. Deras uppfattning av begreppet kommer fram när vi presenterar våra intervjuer.

Vi vill också påpeka att vi inte ser invandrare som en homogen grupp, vi är medvetna om att det självklart finns individuella skillnader mellan människor med olika bakgrund samt mellan människor från samma ursprungsländer.

1.3.2 Patriarkat

”Allmänt samhällsvetenskaplig benämning på sociala system inom vilka kvinnor är underordnade män. Patriarkatet är en djupt liggande samhällstruktur som kan manifesteras på många sätt: män har till exempel ofta högre lön än kvinnor för samma arbete, och arbetsdelningen i hemmet leder till att kvinnor utför obetalt arbete.” (Nationalencyklopedin, 1994)

1.4 Metod och urval

1.4.1 Studiens uppläggning

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod i vår undersökning eftersom vårt mål har varit att de personer vi intervjuar ska berätta om sina erfarenheter utifrån sin subjektiva verklighet. Vi är intresserade av att veta hur de tolkar sina upplevelser och erfarenheter, inte

av att ta reda på eller bevisa något med statistik eller siffror. Därför tycker vi att den kvalitativa metoden passar vårt syfte bäst (Backman, 1998).

Eftersom vi använder oss av en kvalitativ metod så kommer den att var mer åt det induktiva än åt det deduktiva hållet. Vi hade ingen färdig hypotes som vi ville pröva när vi började med uppsatsen, istället har vi under intervjuerna och läsningen av litteraturen börjat titta på olika teorier och tidigare forskning som vi tycker skulle kunna passa in som förklaringar på de olika svar vi fått i våra intervjuer (Backman, 1998).

Vi har använt en färdig frågemanual vid intervjuerna. Den har inte innehållit standardiserade svarsalternativ eftersom vi då skulle ha styrt intervjun alldeles för mycket. Vi vill tvärtom att de synpunkter som kommer fram är ett resultat av undersökningspersonernas egna uppfattningar. Därför bör dessa personer i största möjliga utsträckning själva få styra utvecklingen av intervjun (Backman, 1998). Vi har ställt samtliga frågor i vår manual till alla intervjupersonerna, däremot har vi ibland inte tagit frågorna i exakt samma ordning. Detta på grund av att intervjupersonerna ibland tidigt under intervjun själva har tagit upp frågor som vi tänkt ställa senare i intervjun.

1.4.2 Urval

Vi har intervjuat tre förstagenerationsinvandrare som har genomgått skilsmässa i Sverige samt fyra personer som kommer i kontakt med invandrare som genomgår skilsmässor i sitt yrke. Eftersom vi har valt att intervjua både invandrare och yrkesverksamma så har vi använt oss av både informant- och respondentintervjuer. Respondentintervjuer innebär att man intervjuar personer som själva är delaktiga i det man undersöker, och informantintervjuer innebär att man pratar med en person som står utanför skeendet som undersöks men vet mycket om det (Holme & Solvang, 1997). I vårt fall är intervjuerna med invandrarna respondentintervjuer och intervjuerna med de professionella en blandning av respondent- och informantintervjuer. Anledningen till att intervjuerna med de professionella är både respondent- och informantintervjuer är att vi ställer frågor till dem som både handlar om vad de till exempel *tror* att invandrades skilsmässor kan bero på, men vi ställer även frågor som handlar om sådant de direkt har erfarenhet av, till exempel när vi frågar om hur många invandrarklienter de har som söker hjälp i deras verksamhet.

Vårt mål var att intervjua två familjerådgivare och två familjerättsenhetssekreterare samt tre eller fyra invandrare som genomgått skilsmässa.

De invandrare som vi har intervjuat är personer som vi kommit i kontakt med genom vår bekantskapskrets. Vi tror att det skulle vara svårt för oss att på andra sätt hinna komma i kontakt med invandrare som skiljt sig inom den tidsram som vi har för vår uppsats.

Både familjerådgivarna och familjerättsenhetssekreterarna arbetar i olika städer. Att det blev just dessa personer beror på att det var de som kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. Framförallt så var det svårt att få familjerådgivare att ställa upp, många vi pratade med ansåg inte att de har tillräcklig erfarenhet av invandrares skilsmässoproblematik. Ändå tyckte vi att det var viktigt för oss att intervjua dem, eftersom det är till dem man har rätt att vända sig om man har problem i sitt äktenskap, vare sig man är svensk eller invandrare.

Två av invandrarna är kvinnor som kom till Sverige i vuxen ålder. Den tredje invandraren är man och kom till Sverige som treåring.

Vi har intervjuat de yrkesverksamma på deras respektive arbetsplatser och invandrarna i deras respektive hem. Vi har båda varit med på alla intervjuerna.

1.4.3 Analys och transkribering av intervjuer

Efter vi hade gjort klart våra intervjuer som vi spelade in på band skrev vi direkt ned dem på papper. Detta gjorde vi ordagrant. Repstad (1999) konstaterar att det är viktigt att göra på detta viset, eftersom man då har möjlighet att även skriva ner reflektioner och idéer om sådant som inte finns med på bandet. Till exempel om vad man har pratat om innan intervjun har börjat, eller efteråt. Då finns det också möjlighet att bättre komma ihåg intervjupersonens icke-verbala budskap. Under intervjusituationer var det alltid en av oss som intervjuade, samtidigt som den andra antecknade det som kom upp under tiden.

Nästa steg var att bestämma oss för vilka delar av intervjuerna som skulle tas med i redovisningen av intervjuerna samt i själva analysen. Eftersom vi hade fått mycket material valde vi att göra ett kortare referat av materialet samt välja några citat som vi ansåg var viktiga att redovisa i sin ursprungliga form. När vi var klara med detta började vi med

analysarbetet. I analysen har vi kopplat våra intervjusvar till tidigare forskning samt de teoretiska begrepp som har varit relevanta för att kunna svara på uppsatsens syfte och frågeställningar.

1.4.4 Källkritik och resultatens tillförlitlighet

I vetenskap är det viktigt att ha ett kritiskt förhållningssätt. De källor man använder sig av i uppsatsarbetet ska ha trovärdighet. Enligt Repstad (1999) är det viktigt att man, genom att försöka hitta inbördes oberoende dokument om samma ämne och jämföra de med varandra, får en bild av materialet som är trovärdig. Han påpekar också att: *”Saker som skrivits av deltagare eller direkta observatörer har högre trovärdighet som källmaterial än en berättelse som baserar sig på vad andra har sett och hört”* (Repstad, 1999 s, 90). Att använda det aktuella materialet som finns i ämnet som undersöks har också central betydelse.

De primärdata vi har samlat in består av vår egen intervjuundersökning, tidigare forskning samt de teorier som vi har ansett vara relevanta. När det gäller materialet från intervjuerna så måste man hålla sig kritiskt till detta. De professionella arbetare som vi har intervjuat kommer enbart i kontakt med vissa invandrare, de som har skiljt sig eller som håller på att skilja sig. När det gäller till exempel personalen på familjerättsenheterna så träffar de bara par som inte kan komma överens om vem som ska ha vårdnaden om barnen. Det finns säkert många par som har genomgått skilsmässa som har kunnat komma överens om var barnen ska bo och hur umgänget ska se ut. Familjerätten kommer alltså enbart i kontakt med personer som har barn. Den bild vi har fått från familjerättsenheterna när det gäller skilsmässoproblematiken bland invandrare utesluter därför en stor del av populationen, det vill säga personer som inte har några barn. Vi ville dock ändå intervjuva familjerättssekreterare eftersom det kändes relevant för vårt syfte i själva undersökningen. När det gäller familjerådgivningen så är det också bara en liten andel av invandrarparen (gäller också svenska par, fast inte i lika stor utsträckning) som tar kontakt med dem när de ska skiljas eller efter att de redan har skiljt sig. Anledning till vad detta kan bero på kommer fram senare i vår uppsats. Eftersom familjerådgivningens syfte är att hjälpa människor med samlevnadsproblem, så är det viktigt att få en bild av hur de ser på problematiken bland invandrarpar. Alla par har rätt att vända sig till familjerådgivningen och det betyder att de som arbetar där måste ha kunskap om hur man på bästa sätt hjälper dessa människor samt hur man gör sina klienter nöjda. Detta är en anledning till att vi har valt att intervjuva personal på familjerådgivningen.

När det gäller de privatpersoner vi intervjuat, invandrarna som har gått igenom skilsmässor, så anser vi att det har varit en fördel att vi har känt dem redan innan. Även om vi inte är nära vänner med dessa personer så tror vi att de har kunnat lita på oss mera och kunnat öppna sig för oss på ett helt annat sätt än om de inte hade känt oss. Vi är dock medvetna om att det inte alltid är bra att man intervjuer någon man känner, eftersom det kan påverka svaren på ett eller annat sätt. Därför, även om vi i detta fall tycker att det har varit en fördel, så måste vi granska resultatet med en viss försiktighet och förbehåll. Undersökningens reliabilitet handlar om *hur* undersökningen har gjorts och det finns även andra faktorer såsom vårt kön samt ålder kan inverka på undersökningens reliabilitet, eftersom intervjupersonerna kan påverkas av detta. Hade vi varit män hade vi kanske inte fått samma svar på våra frågor.

Den tidigare forskning som är relevant för vårt ämne har skrivits av personer med bra kvalifikationer i sitt område. Darvishpours (2003) forskning har kommit ut under detta år och är därför aktuell.

De teorier vi har använt oss av, tycker vi, har varit relevanta i analysen av våra intervjuer. De har kunnat svara på det syfte och de frågeställningar vi har i vår uppsats. Teorierna och deras författare t.ex. Giddens är också välkända och accepterade inom sina områden. Vi är dock medvetna om att det till varje teori alltid finns en motteori och därför kan inte någon teori och heller inte vår uppsats betraktas som den enda sanningen.

När det gäller materialet vi har hämtat från Internet så har vi försökt hålla oss till hemsidor som vi anser är pålitliga. Vi vet dock att det alltid finns en risk att vissa Internetsidorna inte är seriösa och har därför försökt hitta annan litteratur som bekräftar det som vi har läst på dessa sidor.

Validitet innebär att man undersöker det man avser att undersöka och vi anser att vår uppsats har validitet eftersom de frågor vi har ställt under intervjuerna är nära sammankopplade med uppsatsens syfte och frågeställningar. De teorier och den tidigare forskning vi har använt oss av anser vi vara relevanta för att analysera vårt resultat.

1.4.5 Etiska överväganden

När vi kontaktade de privatpersoner vi ville intervjua, beskrev vi noga vad vår uppsats kommer att handla om. Efter det frågade vi om de var intresserade av att ställa upp på en intervju som handlar om skilsmässor, samt informerade dem om att vi inte kommer att avslöja deras identitet. Vi valde medvetet att bara intervjua personer som har skiljt sig en lite längre tid tillbaka för att det inte skulle bli för känsligt för dem som ville ställa upp. Vi var medvetna om att det kan vara känsligt att prata om sin skilsmässa och därför har vi inte ställt alldeles för privata frågor. Vi har också informerat våra intervjupersoner om att de inte behöver svara på frågor som de känner är för känsliga. Efter varje intervju har vi frågat om intervjupersonen vill läsa sina svar innan vi gör färdigt vår uppsats. Vi har också poängterat att alla uppgifter och all information som har kommit fram i intervjun kommer att vara anonymt. När det gäller de professionella arbetarna så har vi gått till väga på samma sätt. Eftersom ämnet handlar om deras arbete så var det inte lika känsligt att fråga om skilsmässor.

När vi har presenterat intervjuavren har vi inte blandat in våra tolkningar, utan all text är referat eller citat från intervjuerna.

1.4.6 Fortsatt framställning

I nästa del av vårt arbete kommer vi att presentera den teoretiska ramen för vår uppsats samt den tidigare forskning som gjorts inom området. Därefter presenterar vi resultatet av våra intervjuer och sedan kommer vi att analysera dem med hjälp av teorier och tidigare forskning. Sista delen av vår uppsats består av en slutdiskussion där vi kommer att ta upp egna reflektioner och synpunkter på resultatet av vår undersökning.

2. EMPIRI OCH ANALYS

2.1 Teori och tidigare forskning

2.1.1 Anthony Giddens: Det rena förhållandet

Nuförtiden när gifta par inte längre i lika stor utsträckning som förr är ekonomiskt och socialt beroende av varandra, har äktenskapet en annan utgångspunkt än tidigare. Giddens (1995, 2002) konstaterar att samtidigt som demokrati och jämlikhet har blivit ett mål för hela

samhället har också relationer mellan människor blivit ”rena förhållanden”. Relationen bildas för sin egen skull och för att båda parterna som ingår i relationen ska få ut något av den. Förhållandet varar bara så länge både mannen och kvinnan får tillfredställelse av det och så länge båda vill fortsätta vara tillsammans. Intimiteten, det jämlika känslomässiga utbytet och tilliten är avgörande aspekter av det ”rena förhållandet”. Den ömsesidiga sexuella tillfredställelsen tillhör det ”rena förhållandet”. Båda parterna ska ge och ta lika mycket.

Giddens (1995) skriver om den sammanflödande kärlek som tillhör det ”rena förhållandet”. Kärlek av denna typ skiljer sig från den romantiska kärleken som gör kvinnan och mannen till en enhet och gör att de söker en speciell person. Den sammanflödande kärleken ger autonomi för både mannen och kvinnan och gör dem till enskilda och jämlika individer. Människor söker efter en speciell relation istället för en speciell person och relationen blir en möjlighet. Enligt Giddens har den romantiska kärleken alltid, även om den har strävat efter jämlikhet, haft en maktaspekt i sig så att kvinnan i slutändan blivit underordnad. Den sammanflödande kärleken och det ”rena förhållandet” utvecklas enbart om intimiteten mellan parterna utvecklas. Parterna måste vara beredda att avslöja sina behov och känslor samt visa sin sårbarhet för varandra. Detta betyder att även männen behöver vara känslomässiga och redo att visa en lite mjukare sida av sig själva.

Eftersom tilliten och öppnandet av sig själv och sina känslor är så viktigt för det ”rena förhållandet”, är också risken att bli sårad hög. Giddens (1995) menar att, för att utveckla relationen och troheten i den, måste människor ge sig själva till den andra. Man måste ge en garanti att binda sig till den andra för en obestämd tid. Det ”rena förhållandet” kan dock när som helst avslutas av den ena parten och kan, speciellt om det kommer som en överraskning, leda till en allvarlig kris. *”För att en relation ska ha en chans att bli varaktig, är trohet en nödvändig förutsättning. Men att förbehållslöst förpliktiga sig innebär att riskera att bli allvarlig sårad, i den händelse relationen skulle upplösas”* (Giddens, 1995, s 123). På grund av detta kan det ”rena förhållandet” innehålla en viss osäkerhet och försiktighet. Förtroendet är viktigt, det utvecklas enbart på grundval av intimitet och det måste anpassas efter den utveckling parterna i relationen går igenom. Gränser och personligt utrymme krävs för att individerna som lever i ett förhållande ska trivas och utvecklas i det. När det gäller förtroendet, måste det alltid innehålla tolerans och frihet. *”Att lita på någon innebär att avstå från att använda sig av möjligheter att kontrollera personens förehavanden eller tvinga in hans eller hennes handlande i bestämda former.”* (Giddens, 1995, s 125) Relationen kan dock

avslutas om personerna växer ifrån varandra. Om den ena parten i förhållandet får mer makt än den andra, kan detta orsaka problem såsom ojämlikhet. Då har inte relationen lika bra utgångspunkter att fortsätta om inte den som är underställd accepterar situationen.

När förhållandet hamnar i kris av detta slag eller när paret inte längre känner så starkt för varandra, måste mannen och kvinnan för att upprätthålla förhållandet, återförplikta sig gentemot varandra och göra de förändringar som krävs för att komma närmare varandra igen (Giddens, 2002).

Giddens (1995, s 132) konstaterar att utvecklingen av det ”rena förhållandet” och strävan efter jämlikhet i relationer inte har skett utan problem. *”Mäns ilska nuförtiden mot kvinnor är delvis en reaktion på kvinnors självhävdelse i hemmet, på arbetsplatsen och annorstädes.”* Giddens påpekar också att de äktenskap som inte är ”rena förhållanden” och som inte spricker på grund av detta, kan dock även nuförtiden vidmakthållas av olika anledningar. Antingen blir relationen ett medberoendeförhållande, där den ena parten har makten och den andra parten accepterar detta och hjälper till att vidmakthålla situationen eller blir äktenskapet en slags vänskapsrelation där man till exempel är tillsammans enbart för barnens skull.

2.1.2 Individualismens inverkan på relationer

Även Beck & Beck-Gernsheim (2002) konstaterar att relationer mellan människor har förändrats i västvärlden efter att välfärdsstaten utvecklades. Den ökade individualismen, att man behöver tid och utrymme att utveckla sin självidentitet, har orsakat att flera individer än någonsin förr väljer att leva sina liv själva. De påpekar också att separationer har ökat i antal. De skriver speciellt om kvinnornas roll i individualiseringsprocessen, om hur kvinnornas roll har förändrats i hemmet, inom utbildningen och på arbetsmarknaden. Eftersträvan av jämlikhet i samhället har gjort att kvinnorna inte längre lever för andra, utan för sig själva. Beck & Beck-Gernsheim påpekar vidare att kvinnans sexuella frigörelse är av central betydelse för varför äktenskapet inte längre är ett måste och varför ömsesidigt tillfredsställande i relationer mellan män och kvinnor är viktig. Kvinnor och män har blivit mer jämlika i relationer och det är inte längre bara kvinnan som ska anpassa sig efter mannens villkor, utan förhållandet måste vara jämlikt.

Beck & Beck-Gernsheim (2002) menar att det ökade antalet separationer kan bero på att äktenskapet inte längre har samma utgångspunkter och mål som tidigare. Till exempel betonar man inte längre familjebandens betydelse, istället är det relationen mellan två individer som gäller. De skriver om de tre steg äktenskapets utveckling har gått igenom. Före industrialismen ingick man i äktenskap av materiella skäl. Familjen höll ihop i vått och torrt eftersom det inte var accepterat med skilsmässor. När industrialismen tog fart, utvecklades den så kallade borgerliga familjen, där materiella aspekter var viktiga men där också emotionella aspekter blev vanliga. Kvinnan var familjens hjärta och tog hand om hemmet medan mannen fungerade som familjeförsörjare. Denna typ av äktenskap finns fortfarande idag bland till exempel äldre människor och bland familjer som lever traditionellt. Dagens äktenskap, i alla fall i de industrialiserade länderna, fungerar som ett emotionellt stöd för paret. De ekonomiska aspekterna är inte längre i så stor utsträckning viktiga, eftersom både mannen och kvinnan oftast arbetar. De gamla rollerna är inte längre aktuella, i alla fall har de en tendens att bli allt svagare.

"Here marriage is primarily a source of emotional support, a tie between two persons who each earns their own living and seeks in their partner mainly the fulfilment of inner needs. Thus marriage is increasingly seen as free of objective goals and geared to subjective expectations. This shift in what counts as a good marriage means that its central focus is now the individual person with her own desires, needs, ideas and plans, in short, personal happiness."

Schmid enligt Beck, 2002, s 72

Samtidigt har dock relationer blivit mer sårbara, eftersom relationen ofta tar slut när parterna inte längre får tillfredsställelse av den. Det är oftare kvinnor än män som tar initiativet till skilsmässa. Detta kan vara ett tecken på kvinnans självständighet eller en konsekvens av de förändringar som distanserar kvinnan från den traditionella rollen som hemmafru. Det är möjligt för kvinnan att hellre leva själv än i ett olyckligt äktenskap, eftersom hon inte längre är ekonomiskt beroende av sin man (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). Johansson (2000) skriver om att separationer har ökat i antal, efter att kvinnorna har börjat åberopa jämställdhet. Han konstaterar att ju mer ekonomiskt oberoende av män kvinnor blir, desto mer ökar förhandlingarna om hur vardagslivet ska organiseras. När dessa förhandlingar inte ger lyckat resultat, kan det leda till en separation.

Beck & Beck-Gernsheim (2002) skriver om den multikulturella familjen. Par som har olika bakgrund måste anpassa sig efter varandras sätt att se på saker och ting. Båda är kanske tvungna att ändra lite på sig och paret måste hitta ett sätt att gemensamt hantera problem och

göra upp regler. Olika sätt att se på till exempel barnuppfostran kan orsaka konflikter i familjen. Paret måste göra ett val, att antingen leva enligt den enas eller den andras traditioner, eller utveckla sina egna. Om paret lever i den ena partens hemland, kan den andra känna sig som främling. Hur man hanterar detta beror mycket på vad man har varit med om tidigare i livet.

Också Björnberg och Kollind (2003, s 24) skriver om samhällets individualisering och konstaterar att *”familjens roll som förmedlare av normer och traditioner har minskat med denna utveckling och de materiella motiven för att bilda familj är inte längre lika betydelsefulla”*. De påpekar också att allt fler människor lämnar förhållanden som är destruktiva och att det ökade skilsmäsoantalet kan vara en följd av högre krav och förväntningar på relationen. Särskilt, enligt författarna, gäller detta kvinnor. Också Björnberg och Kollind tar upp hur äktenskapet har förändrats under de senaste hundra åren från att vara en enhet där mannen var överhuvud, till att bli en jämlik relation mellan mannen och kvinnan. Enligt Axelson och Thyrefors (1996) kan detta orsaka osäkerhet i relationen, eftersom paret inte har några förebilder som visar hur förhållandet ska vara. Äktenskapets mål har förändrats från att vara någonting som håller ihop familjer och undviker nöd till att bli någonting som gör par lyckliga. Äktenskapet hålls ihop av känslor och inte av moral och ekonomi som innan. För att äktenskapet idag ska hålla länge, måste mannen och kvinnan vara jämstarka i de konflikter de hamnar i.

Johansson, enligt Månsson (2000) skriver om könsrollernas dynamik och om hur de blir tydliga i samspel med sociala strukturer såsom klass och etnicitet. Även Connell (1999) påpekar detta men skriver vidare att de inte är de enda skillnadsmönster som har framkommit. Han anger att olika sätt att se på maskulinitet och det som är manligt, skapas inom samma kulturella och institutionella omgivning. Johansson konstaterar att i vårt samhälle som genomgår stora förändringar, förändras också den manliga hierarkin på olika sätt. För de män som tidigare var vana vid mer traditionella och manliga yrken på arbetsmarknaden till exempel, kan förändringarna vara påfrestande.

”Samma sak gäller för de utländska män vars flyttning till Sverige ofta blir ett led i en neråtgående social och klassmässig spiral. En sådan omstrukturering leder ofta till en upplevelse av marginalisering och utanförskap. Men enskilda mäns reaktioner på detta förändringstryck kan se olika ut. En del svarar med att förändra sin manlighet, andra med att

krampaktigt försvara sina privilegier som män.” Johansson, enligt Månsson i Meeuwisse m.fl., 2000, s 167

Månsson, i Meeuwisse m.fl. (2000) påpekar att denna marginaliseringsprocess och hotet mot den tryggheten som har funnits i de fasta rollerna både i hemmet och i samhället i stort, gör att vissa män förstärker sitt manliga dominansmönster. Detta i sin tur leder till ökad polarisering av relationer mellan könen. Han anser vidare att könsrollerna har starka historiska rötter, vilket gör att männen som har varit privilegierade av dem, inte gärna vill ge upp dem. Männen vill behålla de fördelar som rollerna har givit dem, de vill behålla sin makt. För att försvara sin ställning, använder en del män våld som är en slags kompensation av förlorad könsmakt. Även Connell (1999) skriver om hur vissa män försvarar sin hegemoni genom att använda sig av våld. Detta, enligt Månsson, gäller dock inte alla män som befinner sig i marginaliseringsprocessen, utan en del män anpassar sig till situationen och förändrar sin syn på manlighet och sitt förhållande till kvinnor och barn.

2.1.3 Att skiljas i främmande land - Invandrares möte med familjerätt och familjerådgivning

Sverige är idag ett mångkulturellt land och därför krävs det att familjerättens och familjerådgivningens insatser och arbetssätt anpassas efter detta. Migration kan orsaka stora påfrestningar för vissa människor, vilket kan leda till problemen i äktenskapet. Sättet dessa människor har lärt sig att hantera problemen på, fungerar ofta inte här i Sverige. Rollerna i familjen, mellan man och kvinna, och rollerna i slakten förändras. De sociala mönster som innan har varit självklara, förlorar dels sin betydelse. Det nya samhället kan kanske inte erbjuda något arbete för invandrare och om man har ett arbete, är lönerna ofta låga. Brist på ekonomiska resurser samt det faktum att förväntningar och drömmar om det nya landet inte blir verklighet, kan orsaka konflikter i familjen. Kulturkonflikter upplevs starkast inom familjer och kan riskera utvecklas till kriser som familjemedlemmar inte kan komma över utan skilsmässa (Sjöblom och Hydén, 1999).

Par med utländsk bakgrund separerar i större utsträckning än vad svenska par gör. *”Men samhällets institutioner för råd och stöd vid familjeproblem är sällan rustade för att möta människor med en annan syn på familjeliv och föräldraskap än den svenska. Inte minst för barnens skull behöver insatserna därför breddas och utvecklas för att bättre anpassas till de olika etniska och religiösa gruppernas behov.”* (Sjöblom och Hydén, 1999, s 2)

Många invandrarkvinnor som har skiljt sig har upplevt skilsmässan som positiv. De har fått bättre självkänsla samt ökad frihet. Männerna däremot såg negativt på skilsmässan. De har upplevt ensamhet och ångest, samt känt sig som förlorare (Sjöblom och Hydén, 1999).

Bengt-Erik Ginsburg, enligt Sjöblom och Hydén (1999) konstaterar att när invandrarfamiljen flyttar till Sverige, kommer konflikter upp till ytan. Han anser att problemet inte är att familjerna splittras, utan att splittringen ofta sker på ett destruktivt sätt. Han påpekar dock att invandrare är långt ifrån en enhetlig grupp och att det inte finns bara en sanning om invandrares samlevnadsproblematik. Han konstaterar vidare att parrelationer bland invandrare från nordiska och västliga kulturer fungerar som stöd för kvinnan, medan parrelationer bland invandrare från östliga och sydliga kulturer, ibland ses som belastning för kvinnan. Konflikter i äktenskapet kan ha uppstått redan i det gamla hemlandet, men de har inte kommit upp till ytan på samma sätt. Kvinnan har kanske inte tänkt på sin underordnade roll där och har inte försökt göra någonting åt det, eftersom det ansågs som normalt. Om paret inte kunde lösa sina konflikter då, blir det ännu svårare nu när de befinner sig i ett främmande land. Makarnas förmåga till ömsesidig dialog, är enligt Ginsburg avgörande för om de kommer att hålla ihop. Eftersom vi människor fungerar olika kan makarnas anpassning till det nya samhället ske i otakt. Detta kan orsaka påfrestningar i relationen. Kvinnan kanske är redo att utbilda sig och så småningom börja arbeta samtidigt som mannen kanske har fastnat i sin gamla roll, där kvinnans nya frihet inte ses som positiv.

Nader Ahmadi, enligt Sjöblom och Hydén (1999) beskriver de olika föreställningar man har på begreppet familj. Den individualistiska synen frigör individen från gruppen (familjen) och ger individen en egen existens. Den icke-individualistiska synen däremot ser individen alltid som en odelbar del av en större helhet (familjen). När dessa synsätt möts kan det uppstå konflikter. Till exempel när en familj från ett land där det icke-individualistiska synsättet är vanligt flyttar till Sverige där individualism råder. Konflikter kan uppstå framför allt mellan den invandrade familjen och det svenska samhällets institutioner och också om den ena parten i familjen ändrar sitt tankesätt, medan den andra inte gör det. När man som professionell yrkesman ska hjälpa par från icke-individualistiska kulturer ska man komma ihåg att vara försiktig när man använder de metoder som är anpassade till klienter från den individualistiska kulturen. Personer från icke-individualistiska kulturer identifierar sig ofta med sin familj, vilket betyder att om han eller hon förlorar sin familj, kan det leda till en kraftig identitetskris. Ahmadi konstaterar dock att alla människor är olika och därför ska man

bedöma individuellt om vilka metoder passar att hjälpa olika människor. Människans ursprung avgör inte hur han eller hon upplever saker och ting.

Gällande skilsmässor, är de inte lika accepterade i kulturer där familjen har en central roll i livet. Dessa länder har ofta patriarkala värderingar, familjer består av två eller flera generationer och är förenade släktskap på den manliga sidan. Fadern i familjen har en auktoritet som ger honom makten att bestämma över hela familjen. Mannens roll i familjen är att försörja den medan kvinnans roll är att föda barn och uppfostra dem. Familjen är en fast referenspunkt i människornas liv samt utgör en slags socialt skyddsnät. Detta synsätt på familjen kan orsaka problem när man flyttar till ett land där synsättet i stort sätt är främmande, även om samma synsätt rådde i Sverige för inte så länge sedan. Att vara en ensamstående mor till exempel, kan uppfattas som avvikande av dessa personer. Släktens betydelse är viktig och man uppfattar ibland att svenskarna har svårt förhållande gentemot släkten. Utvecklingen i parförhållanden i Sverige har skett gradvis. Folket har haft tid att anpassa sig till det nya familjemönstret. *”Invandrarfamiljen, som kommer från det patriarkala utvidgade familjesystemet, har inte haft någon möjlighet att gradvis vänja sig vid det nya familjemönster som utvecklats under senare år i vårt samhälle. De kastas in i ett helt nytt socialsammanhang som de försöker förstå och anpassa sig till utifrån sina sociala normer.”* (Sjöblom och Hydén, 1999, s 25)

Sjöblom och Hydén (1999) har gjort två enkätundersökningar för att kartlägga hur stor del av familjerättens och familjerådgivningens arbete som rör invandrarpar och vilka speciella behov dessa kan ha. Enkäterna skickades till 15 familjerådgivningsbyråer och till 18 familjerättsenheter. Vid de flesta familjerådgivningsbyråer är ca 10 % av klienterna invandrarpar. Andelen invandrarpar på familjerätten beror på vilken stad man har undersökt. Andelen är 10-15 %, 30-35 % och ca 50 % beroende på staden. Enligt några av enheterna kommer många par efter remiss från tingsrätten, medan få par söker hjälp på egen hand.

Enligt denna studie beror problematiken i äktenskapen på de orsaker som tidigare nämnts. Förändringar i man- och kvinnorollerna kan leda till konflikter i familjen. Kvinnan har kanske lättare att ta till sig rollen som de svenska kvinnorna har medan mannen känner att hans manlighet har blivit försvagad. Konflikterna blir ännu starkare om det finns arbetslöshet i familjen. Detta gäller framförallt invandrarpar som båda har utländsk härkomst. Det händer också att nyligen anlända flyktingpar söker hjälp för anpassningsproblem samt eventuella

traumatiska upplevelser som de har varit med om. Vanligaste är dock att par som har varit i Sverige en längre tid söker hjälp. Familjerådgivare tror att detta beror på att de nyinflyttade invandrarna kanske inte vet om att familjerådgivning existerar. När det gäller par där den ena är svensk och den andra är invandrare, kan kulturkonflikter orsaka problem i familjen till exempel om paret har olika syn på barnuppfostran osv.

Undersökningen visade också att de metoder som används för att hjälpa invandrarpar huvudsakligen är desamma som de man hjälper svenska par med. Tolk kan användas vid behov. Användning av tolk i känsligt arbete anses ibland som problematiskt. Personalen på familjerådgivningar sägs vara i behov av kompetensutveckling inom området gällande invandrare och deras kultur. Det finns i vissa kommuner också möjlighet till olika invandrarkonsulenter. Personalen svarar nekande på frågan om de lyckas hjälpa invandrare i lika stor utsträckning som svenska par. De säger att man lyckas hjälpa par från de europeiska länderna lika bra som svenska par, men att man kanske lyckas hjälpa par från utomeuropeiska länderna i mindre utsträckning. I undersökningen kom det fram att det är många som tror att invandrarpar är i större behov av hjälp från familjerådgivning, än vad de söker hjälp för. Att de inte söker hjälp kan bero på att de inte är vana vid att lösa problem hos en myndighet, istället vänder de sig till släkt eller vänner för att få hjälp. De kanske inte vet om att familjerådgivningen existerar. Man tror att information är väldigt viktigt för att nå dessa par som har problem. Familjerådgivarens roll förväntas också vara mer auktoritär, än vad den egentligen är, vilket kan orsaka konflikt. Många pekar dock på att invandrare inte är en generaliserbar grupp och därför måste man utveckla flera alternativa sätt att arbeta med problematiken inom dessa äktenskap. Man vill gärna se mer personal med kulturkompetens, mer samarbete med andra myndigheter och organisationer som kommer i kontakt med invandrare samt tillgång till specialutbildade tolkar (Sjöblom och Hydén, 1999).

När det gäller familjerätten konstaterades i undersökningen att fall där den ena eller båda parterna har utländsk bakgrund är mer komplicerade. Detta beror på språkliga och kulturella orsaker. Att använda tolk i en känslig situation ansågs också vara svårt, eftersom det är svårare att skapa en bra relation med klienterna när tolken är inblandad. Personalen på familjerätten angav att de använder samma metoder för att hjälpa invandrarpar som de använder när de hjälper par med svensk bakgrund. Kulturkompetens är någonting som man eftersträvar.

” Vid jämförelse mellan enkätsvaren kan man således konstatera att familjerådgivningen ansåg sig ha mera att ge paren med invandrarbakgrund om den bara fick kontakt med dem, medan familjerätten redan har kontakt med dem i en sådan omfattning att de är överrepresenterade jämfört med svenska par. Detta förhållande har dock inte föranlett någon högre grad av anpassning eller förändring vad gäller arbetsmetodik.” (Sjöblom och Hydén, 1999, s 12)

Det anses dock vara omöjligt att alla i personalen helt ska förstå andra kulturers regler och sätt att vara. Viktigare än kulturkompetens är att man bör vara medveten om sin egen kulturs värderingar och att man inte sätter sin egen kulturs normer framför andra. Regler i arbetet samt rättsäkerheten ska vara lika för alla. Man ska undvika att särbehandla klienter utifrån varifrån de kommer. Som det har påpekats tidigare, är inte invandrare en enhetlig grupp, utan alla har olika livshistorier. Flexibilitet och närhet i arbetet är viktigt (Sjöblom och Hydén, 1999).

2.1.4 Familj och separation utifrån ett makt- och genusperspektiv

I sin avhandling ”Invandrarkvinnor som bryter mönstret” (2003) menar Mehrdad Darvishpour att de höga skilsmässosiffrorna bland iranska familjer i Sverige bäst förklaras med en kombination av ett klass-, etnicitets- och genusperspektiv:

- 1.) Invandrarna har i genomsnitt en sämre socioekonomisk situation än svenskar, vilket är en påfrestning i relationen.
- 2.) De psykologiska och kulturella påfrestningar som invandringen skapar påverkar relationen i negativ riktning, vilket ökar sannolikheten för separation.
- 3.) Dessutom intensifieras konflikter mellan mannen och kvinnan i många familjer efter invandringen.

De två första perspektiven, klass- och etnicitetsperspektiven, ser enbart skilsmässa som ett problem. De erbjuder heller ingen förklaring till varför det ofta är kvinnan som tar initiativet till skilsmässa. Därför måste man se de höga skilsmässotalen även ur ett genusperspektiv. Skilsmässa kan vara ett sätt att utvecklas, framförallt för kvinnor. Kvinnors ökade maktresurser efter invandringen ökar sannolikheten för skilsmässa. Darvishpour anser att denna förklaringsmodell kan vara till hjälp när man vill analysera familjesituationen inte bara för Iranier, utan även andra invandrargrupper (Darvishpour, 2003).

Det finns många definitioner av begreppet makt. En av dessa är att makt ses som en ömsesidig bytesrelation. Konflikt, byte och exploatering är olika former av interaktion i en maktrelation.

En öppen konflikt innebär en interaktion där parterna bestraffar varandra, medan en bytesrelation innebär en ömsesidig användning av belöningar. Den typ av interaktion där den ena parten bestraffas medan den andre parten belönas är däremot en typ av exploatering. Utbyte och samarbete kan ge två parter makt över varandra. (Korpi, enligt Darvishpour, 2003). Ju större kvinnans beroende är desto större är mannens makt. Den som är mest beroende har oftast minst makt. Att skaffa sig alternativa sätt att få tillgång till det man är beroende av är ett sätt att minska sitt beroende av en annan part. (Emerson enligt Darvishpour, 2003). Om det i en familj är stor skillnad i maktresurser mellan mannen och kvinnan är möjligheten för en öppen konflikt och separation mindre. Sammanhållningen i familjen kan alltså bottna i maktskillnader mellan makarna. I dagens samhälle har kvinnor fått större maktresurser och därför har de bättre förutsättningar för att utmana mannens dominans i familjen (Darvishpour, 2003). I dagens samhälle är mannens position svagare än vad den var förr, och när man pratar om att familjen är i kris, så är det samma sak som att patriarkatet är i kris. Det är mannens ställning som vacklar (Darvishpour, 2003).

Flera studier visar att det är männen som tjänar mest på familjen, till exempel har frånskilda män högre dödlighetsrisk än frånskilda kvinnor, och ogifta kvinnor mår bättre rent allmänt sett än vad gifta kvinnor gör (Bernart, enligt Darvishpour, 2003). Forskning visar att män är mest nöjda och kvinnor minst nöjda med patriarkala relationer, även i samband med hushållsarbetsfördelningen och sexlivet (Ahrne & Roman, enligt Darvishpour, 2003). Därför är det inte konstigt att kvinnor lämnar relationen, när de känner sig missnöjda och har råd och makt att separera. Även familjerådgivares erfarenheter bekräftar denna hypotes. Det är vanligare att kvinnor känner mest ansvar för parrelationen. Kvinnor har de högsta förväntningarna på parrelationen och är de som blir mest besvikna om dessa förväntningar inte uppfylls. Därför är det vanligare att kvinnor tar initiativet till skilsmässa (Moxnes, Koch-Nielsen & Gundelach, Thornes & Collard, Kristiansen och Weeda, enligt Darvishpour 2003). Ur detta perspektiv kan man finna förklaringar till varför det är kvinnor som är mest missnöjda med sina relationer, och varför familjekonflikter och separationer har ökat så dramatiskt under senare decennier i Sverige och i andra industrialiserade länder (Darvishpour, 2003).

Trots att kvinnor är missnöjda med relationen är det många gånger så att de stannar kvar i relationen därför att de inte har tillräcklig makt att agera. Många kvinnor kan även i dagens samhälle vara missnöjda med relationen men ändå försöka undvika konflikter. En anledning

kan vara att många kvinnor fortfarande är ekonomiskt beroende av sina män, vilket är en av de mekanismer som gör att kvinnors underordnade position i samhället bibehålls (Nermo enligt Darvishpour, 2003). Sammanhållningen i familjen kan botten i maktskillnader mellan mannen och kvinnan i parrelationen. Trots missnöje kan relationen vara stabil så länge den svagare parten inte har makt att agera (Darvishpour, 2003).

Darvishpour (2003) frågar sig också om man verkligen kan använda maktbegreppet för att beskriva relationer som baseras på kärlek. Men makt är inte bara ett tvångsmedel utan kan även tolkas som en utbytesrelation. Kärlek ökar delaktigheten i relationen och skapar en ömsesidig beroenderelation och ger parterna makt och inflytande över varandra. Kärlek ger enorm makt över den som älskar. När kärleken tar slut kommer grunden för sammanhållningen inom familjen att ifrågasättas. Det kan alltså vara så att kvinnor som emotionellt är mindre beroende av relationen har större maktresurser att påverkar olika beslut och avgöranden i familjen och även ifrågasätta relationen.

När maktskillnaden mellan två aktörer är stor är sannolikheten för att intressekonflikter leder till öppna konflikter begränsad. Under dessa omständigheter kan konflikter uppstå endast när skillnaden i maktresurser hos två parter minskar. Denna teori passar bra för att förklara sammanhållning respektive separation inom patriarkala familjer. I det moderna samhället har kvinnors maktresurser ökat i många avseenden. Dessutom har deras beroende av män minskat. Kvinnor har större möjlighet än tidigare att bryta sitt förhållande när de känner sig missnöjda (Kitson m.fl. enligt Darvishpour, 2003).

Den patriarkala familjen är i kris i de flesta samhällen runt jorden, men det märks främst i de mest utvecklade länderna. Ett första tecken är en ökning av skilsmässor och separationer. På det hela taget tycks den patriarkala familjen i de mest utvecklade länderna bli en minoritetsform när det gäller människors levnadssätt (Castells, 1997). Den patriarkala familjen utmanas av två processer; en omvandling av kvinnors arbete och en omvandling av deras medvetande. Globaliseringen, de tekniska förändringarna, ett uppsving i kvinnokampen och den stora ökningen av kvinnor i lönearbete har på senare år undergrävt legitimiteten i männens makt som familjeförsörjare (Castells, 1997).

Kvinnornas ökade lönearbete har viktiga konsekvenser för familjen. Eftersom kvinnans ekonomiska bidrag ofta är viktigt för familjbudgeten stärks hennes förhandlingsposition i

hushållet betydligt. I det stränga patriarkatet där kvinnan inte lönearbetade ledde upproret mot maken ofta till marginalisering i samhället. Kvinnan klarade sig inte utan sin man (Castells, 1997).

Kvinnorna tvingades efterhand ta på sig både lönearbete, hemarbete och barnuppfostran, vilket var svårt när samhället fortfarande var organiserat på ett sätt som förutsatte hemmafruar. Utan barnomsorg och med dålig social service kände sig kvinnorna till slut utnyttjade av männen. Eftersom deras arbete utanför hemmet öppnade deras värld och breddade deras sociala nätverk började de ifrågasätta saker och ting (Castells, 1997).

Det finns ett samband mellan de återhämtade födelsetalen i 1980-talets Skandinavien och den generösa socialpolitiken och den samhälleliga toleransen i denna del av världen. De skandinaviska kvinnorna började åter föda många barn efter att de fått ett ökat materiellt och psykologiskt stöd, och slutade bli bestraffade på arbetet. Dock har de senare årens nedskärningar i den skandinaviska välfärdsstaten minskat stödet och likaså har födelsetalen också minskat (Cabre, enligt Castells, 1997).

Även den individualistiska livsstilen i dagens samhälle försvagar familjebanden och påverkar maktrelationen inom familjen, vilket i sin tur ökar sannolikheten för separation. Man är i mindre grad villig att offra sitt eget intresse framför familjen som ett kollektivt intresse. De höga krav och förväntningar som individer, framförallt kvinnor, har på förhållanden kan utsätta relationerna för stora påfrestningar. Individualiseringen innebär också att individen idag är mindre beroende av familjen än tidigare och har större valmöjligheter, och därför har lättare att lämna relationen vid konflikter. Man kan säga att framförallt kvinnor tidigare brukade överge sina förhoppningar när de blev besvikna på äktenskapet, medan de idag håller kvar sina förhoppningar och överger förhållandet, vilket bland annat är ett resultat av individualiseringen (Darvishpour, 2003). Människan har som individ prioritet över människan som social varelse (Sjögren, enligt Franzén, 2001).

I en del länder dominerar en annan typ av familjemönster, de som består av att det yngre paret och deras barn bor hos det äldre paret, mormor-morfar, eller farmor-farfar. Man talar om en kollektiv livsform (Nyberg enligt Franzén, 2001). Denna ideologi bygger på människan som social varelse och betonar relationer människor emellan. Gruppen, till exempel släkten eller familjen, är det viktiga och individen är en del av helheten. Värderingar och moral är

gruppens, inte den enskilda individens. Gruppens intressen och överlevnad är överordnad individens (Franzén, 2001).

Det är naturligt att flyttning mellan länder med olika familjemönster medför stark stress på både barn och föräldrar. Att aldrig få vara ifred, att många anser sig ha rätt att delta i (lägga sig i) ens privata göranden och låtanden, kommentera ens eventuellt äktenskapliga problem, ge råd om hur man ska uppfostra sina barn och så vidare, uppfattas ofta som problematiskt av den som växt upp individcentrerat. Att inte ha andra familjemedlemmar att vända sig till än den äkta hälften, att få råd och hjälp av mer erfarna närstående, att ständigt vara ensam om ansvaret för barnen och den egna framtiden är stressande för den som växt upp med en gruppcentrerad ideologi (Franzén, 2001).

Det västerländska individualistiska samhället betonar personlig integritet, medan man i Iran och många liknande länder ofta sätter gruppens intressen framför individens. Familjen förutsätter att dess medlemmar är beredda att offra sitt eget intresse för familjens bästa. Den iranska familjens ursprung och upplevelser i Iran är av stor vikt för att avgöra i vilken omfattning makarna präglas av den traditionella relationen. Detta gäller bland annat arbetsfördelningen i hemmet, uppfostran av barnen, samt hur stor del kvinnan har i familjens utåtriktade kontakter. De som kommer från storstäder har ofta större möjligheter att anpassa sig till det svenska samhället (Hoem & Hoem, enligt Darvishpour, 2003).

I invandringssituationer finns det tydliga likheter med kris och krisbearbetning och därför kan man se de känslomässiga processer som startar i samband med invandring som ett specialfall av traumatisk kris (Franzén, 2001). Psykologiska påfrestningar inverkar negativt på familjerelationer. Dessa påfrestningar kan vara större för dem som upplever en större kulturkrock. Invandringen skapar en invandringskris, vilket innebär ett kristillstånd som utvecklas ur de många psykologiska processer som en människa upplever när hon befinner sig i en främmande miljö (Söderlindh, enligt Darvishpour, 2003). Detta skapar i sin tur kris inom familjen (Soydan, enligt Darvishpour, 2003).

2.2 Presentation av informanterna

2.2.1 Professionella

Som vi nämnde tidigare har vi intervjuat fyra professionella arbetare som kommer i kontakt med invandrare som genomgår eller har genomgått skilsmässa. Vi valde att intervjua två personer på två familjerådgivningar samt två personer på två olika familjerättsenheter. Eftersom personerna i fråga ska garanteras anonymitet, kommer vi inte att nämna i vilka kommuner de arbetar. Vi har valt att kalla dem familjerådgivare 1 och 2, samt familjerättssekreterare 1 och 2.

Båda familjerådgivarna uppger att de tar emot par som har problem i sitt förhållande och att de arbetar med samtal. Familjerådgivare 2 konstaterar att familjer kan se olika ut och att hon ibland bara arbetar med den ena parten av paret och ibland även med hela familjen.

Familjerättssekreterare 1 säger att han numera arbetar med vårdnadsutredningar men att han tidigare har arbetat med samarbetsamtal och faderskapsmål. Familjerättssekreterare 2 berättar att hon har diverse arbetsuppgifter. Hon arbetar med behandlingsarbete, med utredningar och med serviceärenden. Familjerättssekreterare 2 arbetar också med samarbetsamtal tio timmar i veckan, samt med kvinnofridsfrågor fem timmar i veckan. Förutom dessa arbetsuppgifter har hon handledningsuppdrag med personalgrupper och enskilda i andra förvaltningar.

Intervjufrågorna som vi ställde till de professionella finns som bilaga 1.

2.2.2 Privatpersoner

Vi har också valt att intervjua tre förstagenerationsinvandrare som genomgått skilsmässa i Sverige. Nedan följer en kort presentation av dem.

Konstantin

Konstantin är trettiofem år gammal. Han är född i Grekland, men har bott här sedan han var tre år gammal. Hans före detta fru är också från Grekland. De träffades på en fest och blev kära i varandra och gifte sig något år senare. De var gifta i fyra år och dessa år bodde de i Sverige.

Nadja

Nadja är i fyrtiofem år gammal. Hon är född och uppvuxen i Iran. Hon träffade sin man i Iran och de gifte sig där. De var gifta i knappt tre år innan hon åkte till Sverige. Under tre år sågs de inte eftersom han var kvar i Iran. Sedan flyttade han också till Sverige och några år senare skildes de.

Sara

Sara är trettiofem år gammal. Hon kommer från Palestina och hennes före detta man är från Irak. Sara träffade sin man utomlands 1990. De gifte sig nästan omedelbart och hon flyttade med honom till Sverige, eftersom han arbetade där. De var gifta i fem år innan de skildes.

Intervjufrågorna som vi ställde till privatpersonerna finns som bilaga 2.

2.3 Presentation av intervjuresultatet

2.3.1 Söker invandrare hjälp vid skilsmässa?

Båda familjerådgivarna uppger att de inte kommer i kontakt med par där båda är förstagenerationsinvandrare eller där båda är invandrare, särskilt ofta. Familjerådgivare 1 säger att hon tycker att det är ointressant att prata om andragenerationsinvandrare. Hon menar att ursprunget inte är det viktigaste i mötet med klienter. Hon säger att bland de par hon kommer att prata om, kommer oftast en av parterna ifrån något annat land. Familjerådgivare 2 konstaterar däremot att det är vanligare att hon träffar andragenerationsinvandrare i sitt arbete, men att det händer att hon ibland träffar förstagenerationsinvandrare också, framför allt par som kommer ifrån något engelsktalande land. Då är det möjligt att ha rådgivning på engelska. Hon säger vidare att det för tillfället endast pågår ett tolkärande i hela verksamheten.

Båda familjerättssekreterarna uppger att de ofta kommer i kontakt med invandrarpar som ska skiljas eller redan har skiljt sig. Familjerättssekreterare 1 konstaterar: *"Jag har en känsla av att det blir mer och mer, fler och fler invandrare överhuvudtaget som blir inblandade i vårdnadstvister."* Han säger att uppskattningsvis 75 % av de utredningar han arbetar med för tillfället och i genomsnitt 50 % av alla ärenden överhuvudtaget, gäller invandrare. Han pratar om förstagenerationsinvandrare. Också familjerättssekreterare 2 pratar om

förstagenerationsinvandrare när hon svarar på våra frågor. Liksom familjerättssekreterare 1 anser hon att en ökad andel av samarbetsamtal gäller utländska par. Hon säger vidare att när det gäller kvinnofridsärenden så är 20-25 av 35 kvinnor invandrare och att de flesta av dem har varit i Sverige ungefär tio år eller mindre.

De fyra yrkesverksamma som vi intervjuade tror alla att invandrare har svårare än infödda svenskar att söka hjälp för sina äktenskapsproblem. De tror inte att invandare har kunskap om att det finns hjälp att få när det uppstår problem i relationen eller efter att relationen har tagit slut. Familjerättssekreterare 2 säger att även om invandrarpar kommer i kontakt med myndigheter, framför allt när det gäller ekonomin, så vet de inte att det finns hjälp att få även för mer personliga problem. Deras förväntningar kan också vara annorlunda när det gäller kontakt med det offentliga. Hon menar att de till exempel förväntar sig mer beslut och insatser. Familjerådgivare 1 konstaterar att deras arbete bygger så mycket på språket, att man som invandrare kan känna sig låst om man inte kan uttrycka det man vill. Det är alltså språket som gör att invandrare inte så ofta söker hjälp, även om det finns möjlighet till tolk. Hon tror vidare att gå på familjerådgivning inte är något vanligt i dessa klienters gamla hemländer, utan man löser konflikter på andra sätt där. *”Och använder man sig av utomstående så är det ju i andra länderna ofta förknippat kanske med kyrkan, deras religiösa anknytning eller att man använder sig av äldre anhöriga på nåt sätt.”* Också övriga intervjupersoner tror att de traditioner man har från hemlandet påverkar hur man löser sina konflikter här i Sverige. Alltså att man inte tar kontakt med myndigheter för att lösa familjekonflikter. Familjerådgivare 2 anser att en orsak till att invandrarpar och även svenska par inte söker hjälp när det gäller just skilsmässa, är för att de tror att gå till familjerådgivning alltid betyder att man måste reparera förhållandet och stanna kvar hos varandra.

Ingen av de tre privatpersoner vi intervjuade sökte hjälp på familjerådgivningen i samband med sina skilsmässor. Däremot har Nadja sökt hjälp på familjerådgivningen tillsammans med en annan man, som hon efter sin skilsmässa hade ett långvarigt förhållande med. Ingen av intervjupersonerna har heller gjort några allvarliga försök att få hjälp av andra personer, som till exempel släktingar. Både Nadja och Sara säger att språket var ett problem vid tidpunkten för deras skilsmässor, de anser inte att de kunde svenska tillräckligt bra för att kunna gå och prata med någon om sina problem. Sedan menar Nadja också att hon inte riktigt kände till hur det svenska samhället fungerade på den tiden, till exempel vilka rättigheter hon hade.

– ” Vi hade ett grekiskt sätt att tänka, och då går man inte på någon rådgivning. Det tog jättelång tid för mig att komma tillbaka som en normal människa igen (efter skilsmässan). Jag kämpade verkligen. Vissa kanske tar till sprit, tabletter eller droger och sånt, eller går och pratar med en psykiater och doktor, men jag gick ingenstans, jag försökte bota mig själv så gott jag kunde.”

Konstantin

På frågan om de tror att det är svårare att söka hjälp som invandrare menar Nadja: ”om jag kom i förrgår så vore det mycket svårare. Om jag skulle skiljas idag, absolut inte. Därför att nu vet jag vad jag ska göra”.

Av våra tre intervjupersoner är det Sara som har haft kontakt med familjerätten. Detta var i samband med att Sara och hennes före detta man skulle komma fram till om de skulle ha gemensam eller ensam vårdnad. Konstantin berättar att innan han hann ta några initiativ till att lösa saker och ting så kontaktade hans fru en advokat. Hon ville ta över hans egendom och ha vårdnaden om sonen. Det blev en stor konflikt och han fick ta hjälp av en advokat.

2.3.2 Invandrarnas och de professionellas syn på problematiken som leder till skilsmässa

Familjerådgivarna anser att det är vanligt, när det gäller par där den ena är från ett annat land, att det uppstår problem i kulturmötet på grund av parets olika bakgrund. Att man inte riktigt förstår varandras sätt att hantera saker och ting. Det kan vara skillnader i barnuppfostran och ett annat sätt att se på manligt och kvinnligt. Båda tycker att det är svårt att se något problem som kunde vara generellt för just invandrarpar som ska skiljas. Familjerådgivare 1 anser att invandrarpar som kommer från västerländska samhällen i stort sett har liknande problematik som svenska par har. Hon nämner till exempel länder som England och Tyskland.

Familjerådgivare 2 tycker likadant. Hon nämner vidare att det till exempel kan finnas konflikter gällande arbetsfördelningen i hemmet samt krisen som kan förekomma efter det första barnet föds. Hon påpekar dock att denna problematik är vanlig även hos svenska par. Hon anser också att flytten till ett annat land alltid är påfrestande, även om man gör det frivilligt, och detta kan leda till svårigheter i äktenskapet. På frågan om hon kan se några skillnader i problematiken mellan svenska och invandrarpar svarar familjerådgivare 2 följande: ”Jag kan inte riktigt sortera ut det. Det kan bero på att jag inte har någon vilja att göra det heller. Man möter paret där de är”.

Båda familjerättssekreterarna påpekar att en vanlig orsak till skilsmässor bland invandrare är att kvinnan vill ha en förändring i vardagen samtidigt som mannen är nöjd med det livet han har. Att den ena vill ändra rutiner och den andra vill inte, orsakar konflikter.

”... Kvinnan vill ta till sig det svenska sättet att leva snabbare än vad mannen gör och det har mannen svårt att acceptera. ... Och det är mannen som bestämmer, men när kvinnan vill frigöra sig själv och har egna kontakter och väninnor och så, så brukar det bli svårt för dem att genomföra det på grund av att mannen inte accepterar det riktig och de blir ofta väldigt kontrollerade av sina män.”

Familjerättssekreterare 1

”... Kommer jag i kontakt med kvinnor som har farit illa och som reagerar på att så här ska man inte behöva ha det. Och jag har alltid trott att som kvinna ska man ha det så här och stå ut med väldigt mycket. Men här i Sverige har jag börjat förstå att det behöver inte vara så.... Att det är alltså en någon slags, den här brytningen mellan tidigare kultur och den kulturen som är här. ... Det handlar mycket om det, att det blir maktförskjutningar i familjen.”

Familjerättssekreterare 2

Vi frågade också om de professionella arbetarna kan se någon skillnad mellan problematiken i svenska och invandraräktenskap samt mellan invandrarpar från olika länder.

Familjerättssekreterare 1 kan inte se att det i svenska äktenskap är så vanligt att kvinnans frigörelse orsakar skilsmässa, eftersom den svenska kvinnan inte längre har den traditionella rollen i hemmet som ofta invandrarkvinnor har. Han tycker att det är svårt att nämna någon skillnad mellan invandrarpar från olika länder. Familjerättssekreterare 2 konstaterar att anledningen till att svenska par skiljer sig till exempel är för att en av parterna har hittat någon annan, eller att paret inte orkar längre med de ständiga konflikterna i hemmet. En annan anledning är att kvinnan kanske har tröttnat på att ta hand om sin man som har för höga förväntningar. Hon säger vidare att skilsmässor bland svenska par inte har samma dramatik som skilsmässor bland invandrarpar, eftersom skilsmässor är allmänt accepterade i Sverige och bland svenska folket. När ett invandrarpar skiljer sig kan det orsaka skam, speciellt för mannen om det är kvinnan som vill skiljas. Kvinnan har ju möjlighet att skilja sig i Sverige, vilket inte alltid är fallet i det gamla hemlandet. Familjerättssekreterare 2 säger också att hon kan se att problematiken bland invandrarpar som har skiljts sig är tyngre och mer befäst än bland svenska par. Hon påpekar dock att hon pratar om de grupper hon kommer i kontakt med i den kommunen hon arbetar i. De grupperna är framför allt från forna Jugoslavien, från

arabisktalande länder samt från Afghanistan. Det finns väldigt få invandrare till exempel från Latinamerika.

Skillnader mellan invandrare från olika länder, tycker familjerättssekreterare 2, märks inte så tydligt som skillnader mellan om man kommer från städer eller från landsbygden. *”Hur långt de har, liksom varit med i den här västerländska modernitetsutvecklingen. Att det är där skillnaderna blir stora och inte i vilket land exakt de kommer ifrån. På landsbygden lever patriarkala familjemönster mycket starkare.”* Hon förklarar att flytta från landsbygden där de patriarkaliska normer är starka är som att *”färdas 150 år framåt i tiden på en eftermiddag för somliga”*. Familjerättssekreterare 2 menar vidare att kommer man till Sverige från någon storstad, blir kanske inte krocken med det svenska samhället och det svenska sättet att leva lika stor. Mannen och kvinnan är mer jämlika än par som kommer från landet.

Båda familjerättssekreterare nämner våld som en orsak till problematiken bland vissa invandrarpar. Familjerättssekreterare 1 anser att det inte finns tillräckligt med hjälp för män som har hamnat i kris och kanske därför använder våld mot sina kvinnor. Han säger att många män mår dåligt på grund av att de har svårt att anpassa sig i det svenska samhället samtidigt som anpassningen går mycket snabbare för kvinnorna. Familjerättssekreterare 2 påpekar att enligt hennes erfarenhet beror männens våld mot kvinnor på den maktförskjutningen som sker i familjen när de flyttar till Sverige. Männerna känner sig kränkta när kvinnorna inte lyder dem eller när kvinnorna inte längre vill ha dem.

Utav privatpersonerna vi intervjuade är det bara Konstantin som uppger att han gifte sig av kärlek. Varken Nadja eller Sara var kära i sina män när de gifte sig. Nadja levde tillsammans med sin man i ett par år i Iran innan de flyttade till Sverige. Sara träffade sin man när hon bodde i Tyskland, och flyttade omedelbart med honom till Sverige efter att de gift sig. Nadja berättar att hon tyckte mycket om sin man när hon gifte sig, men att hon inte var kär i honom. Redan innan de träffades hade han planerat att flytta utomlands. Nadja ville egentligen inte flytta. Hon var nöjd med det hon hade i Iran. Han skickade henne till Sverige före honom, och deras äktenskapliga problem började ungefär sex månader efter han kom till Sverige:

”Nej, jag hade samma mål. Jag tycker att det är hans mål som har förändrats.

Utseendemässigt är jag väldigt modern, men innerst inne är jag som är fanatisk, jag ville ha familj, jag ville ha några stycken barn, jag ville ha en man som följer mig till affären. Men

nej, han hade det inte i sig. Eftersom jag levtt fritt, /--/ jag hade haft pojkvänner och jag hade gått på disco, så var jag färdig när jag gifte mig. Jag var inte kär i honom, men jag hade valt en bra man, han är från en bra familj. Så vi passade för varandra och vi var vuxna båda två, vi hade våra egna pengar, men efter ett tag fattades det något. Tills idag undrar jag om det är bättre att bli kär och galen och gifta sig eller...”

Nadja

Sara berättar att hon gifte sig eftersom hon bodde ensam i Tyskland och var mycket ung, bara nitton år gammal. Hon säger att hon inte hade någon som hon kunde be om råd, och hade det varit idag skulle hon inte ha gift sig så snabbt, utan lärt känna honom först. Hon berättar att hennes förväntningar på äktenskapet förändrades: - ”*Ja det är sant, innan man gifter sig känner man inte den personen riktig. Man har ju inte bott tillsammans i samma hus och så. Jag älskade inte min man när vi gifte oss. Jag kände ju honom inte så hur skulle jag kunna (älska honom)?”*

Konstantin menar att i takt med att han och hans fru blev mer vuxna så förändrades deras äktenskap. Han berättar att de var ganska unga när de gifte sig och i takt med att de blev äldre så förändrades främst hans frus inställning till äktenskapet: ”*det var mest hon som tyckte att hon ville ha det på ett annat sätt och det var där det började /--/ det funkade inte längre till slut.”*

Våra intervjupersoner uppger alla olika skäl till varför de skilde sig. Nadja anger som främsta skäl att hon ville ha en riktig familj, men att hennes man kom och gick som han ville, och hon kände det inte som om de var en riktig familj.

- ”*Det är bra ibland om man bryr sig om vad den andre gör, för oss var det motsatsen. Jag ville ha honom med mig, han ville vara ifred. Han gjorde inte något dumt, men han skulle vara med killkompisar när han ville, sova när han ville och gå ut när han ville. Jag ville ha en familj, men det blev ingen familj. /--/ Det var inte bara sex jag ville ha i ett kärleksförhållande, jag ville ha vänskap, jag ville ha sällskap, ge mig nå av det!”*

Nadja

Sara uppger ekonomiska skäl som främsta orsak till varför hon och hennes man fick problem i äktenskapet. Hennes man skickade i smyg stora summor pengar till sina släktingar i Irak. Eftersom Sara arbetade och de hade gemensam ekonomi, så var det även hennes pengar som han skickade. Konstantin berättar att orsaken till deras skilsmässa var att hans fru träffade en

annan. Hon hade träffat en annan man bakom hans rygg i drygt ett år innan han fick reda på det.

Ingen av de tre privatpersonerna vet riktigt om det är vanligast att svenskar eller invandrare skiljer sig, men alla tre tror att det finns skillnader i anledning till varför svenskar och invandrare skiljer sig. Sara pratar främst om att man här i Sverige faktiskt har möjlighet som kvinna att ta ut skilsmässa:

– ”Jag tror att när kvinnorna kommer hit ser de att de har mer frihet här, att de kan bestämma vad de vill, men där borta är det motsatsen, samhället och familjen är emot dem. Till exempel kan en kvinna inte ta ut skilsmässa själv /--/ Först är det pappan, han vill inte att dottern skiljer sig, sedan är det brodern, och sedan onkel. Alla släktingar blir inblandade! Och det finns inte någon hjälp, familjerätt eller någonting. Kvinnan säger till mannen att hon vill skiljas och mannen säger nej, vi ska aldrig skiljas. Mannen bestämmer mer där. Här få man hjälp från familjerätt, advokat, socialen, plus att man kan få ekonomisk hjälp här, där finns det inte någon som hjälper en. Jag tror att det är samhället som påverkar, om jag levde i Irak kanske jag aldrig hade skiljt mig. Jag tycker det är positivt att man har möjlighet att skiljas, eftersom det inte finns någon lag som tvingar en kvinna att bo med en man som hon inte vill leva med.”

Nadja berättar att alla hennes väninnor, som kommer ifrån många olika länder världen runt, har skiljt sig här i Sverige: - ”Jag säger en sak, min uppfattning är att det kan bli lite för mycket makt för kvinnor. Makt kanske är fel ord, men när de kommer hit får de reda på att de kan klara sig själva. Det blir för stor skillnad mot hur det var i hemlandet.”

En sak som också kan ställa till problem i äktenskapet när de kommet till Sverige är den sexuella relationen. Nadja berättar att hon var helt oerfaren när det gällde sex när hon gifte sig. Hon menar att det också kan bli en slags kulturkrock när hon sedan kom till Sverige och möter det öppna klimat som finns här när det gäller sex.

Hon menar också att de väninnor som hon känner som har skiljt sig, inklusive hon själv, inte uppfostrar sina söner och döttrar på samma sätt som de själva blev uppfostrade:

– ”Tvärtom, de pratar med sina flickor; var försiktig, du är ung, akta så du inte blir gravid, ta hand om dig, skydda dig. De tycker att deras döttrar ska njuta av livet och inte binda sig

förtidigt, men i Iran är det motsatsen, därför om du inte är gift i Iran så förlorar du väldigt mycket ekonomiskt. Jag har en vän i Iran som är lika gammal som mig och hon har aldrig gift sig. Hon har jobbat hela sitt liv men fortfarande sitter hon och tänker, hur skulle det vara om jag var gift?”

Nadja

Samtidigt påpekar Nadja också att det inte bara är ens bakgrund och uppfostran som påverkar en, ens personlighet spelar också in. Hon berättar att hon känner två arabiska systrar, där den ene gifter och skiljer sig om vartannat och den andre lever mer traditionellt.

Konstantin pratar också om kulturskillnaderna:

– ”Jag tror det är kulturskillnaderna. /--/ Man måste acceptera och hjälpa varandra och man måste vara jämlika varandra, för här i Sverige är det jämlikhet, och då måste man gå efter det för att det ska fungera, det finns inget annat sätt tycker jag, det ska vara rättvist.”

2.3.3 Arbetsmetoder

Alla professionella konstaterar att de i stort sätt använder samma arbetsmetoder, när de möter invandrare, som när de möter svenskar. De försöker också i så stor utsträckning som möjligt träffa mannen och kvinnan tillsammans. Skillnaden är att man ibland använder tolk, vilket de yrkesverksamma ibland anser vara problematiskt i arbetssituationen. Detta, menar till exempel familjerättssekreterare 2, beror på att man har svårare att komma nära klienten när tolken är med samt att hon ibland känner att vissa klienter inte litar på att tolken håller sekretessen. Några tycker att det också är svårare att fånga upp nyanser i språket när tolken är med i samtalet. Familjerättssekreterare 1 anser att det är viktigt med kulturkompetens i arbetet med invandrarklienter, medan familjerådgivare 2 tycker att det man behöver veta kan man fråga klienten om, eftersom det kan se olika ut för människor från samma länder.

Familjerättssekreterare 2 påpekar också: *”Det är ibland också svårare att komma nära med invandrade par, att de har mycket utav det här att, man ändå inte ska lämna ut för mycket skit om familjen eller om sin partner, även om man är i konflikt. ... Och kanske också det här med att man inte, som invandrare, kanske man inte riktigt litar på det här med myndigheternas sekretess.”* Familjerättssekreterare 2 säger också att i vissa situationer har hon möjlighet att ta sin manliga kollega till hjälp, om mannen i paret känner sig besvärad eller provocerad i att

prata med en kvinnlig yrkesman. Detta händer också med svenska klienter. Också familjerådgivare 1 nämner att hon har tillgång till en manlig kollega vid behov.

2.3.4 Maktförhållandens inverkan på äktenskapsproblematiken

Alla professionella som vi intervjuade är överens om att det oftast är kvinnan som tar initiativet till skilsmässan. Några av dem påpekar också att så är fallet även när det gäller skilsmässor bland svenska par. När det gäller just utländska par så konstaterar några intervjupersoner att kvinnans frigörelse och ökad makt gentemot mannen är en orsak paret skiljer sig och att kvinnan tar initiativet till skilsmässa när hon vill ha en förändring eller när konflikterna i familjen blir alltför stora.

... Det är nästan alltid kvinnorna och att mannen gör det bara om han har träffat någon annan. ... Och att man får en känsla av att en del utländska familjer så har det varit män som har kommit och gått lite som de vill. Man är gift och kvinnan sköter hem och barn och hushåll och han är lite borta, lite hos kompisar och reser i väg ett tag och kanske träffar någon annan... Han har en liksom rent fysiskt stor frihet jämfört med många vanliga svenska familjer.

Familjerättssekreterare 2

Och det är ju att kvinnan i de här länderna, när hon kommer till Sverige så har hon, kommer hon att få ett mycket större utrymme. Och kan utvecklas på ett helt annat sätt än dem (männen) många gånger. Och att det är hon som tar initiativet.

Familjerådgivare 2

Familjerättssekreterare 2 påpekar dock att hon pratar om det som hon har märkt är ganska vanligt bland dessa par, men hon vill inte generalisera att fallet är likadant för alla par med invandrarbakgrund.

Alla professionella är också överens om att det ofta är mannen som bestämmer i familjen. Några nämner speciellt de patriarkaliska familjerna. De vill dock noga påpeka att så är fallet också i svenska familjer ibland och att det finns invandrarfamiljer där kvinnan har en stor makt i familjen. Det finns naturligtvis också stora skillnader mellan familjer från olika kulturer och även mellan familjer från en och samma kultur. Till exempel om man har bott i en stor stad eller på landsbygden.

Där har jag en känsla av att det är mycket mannen som vill bestämma, och ska bestämma enligt dem. Och jag talar nog mycket utifrån de arabiska familjerna, men jag tycker nog att det är mannen som vill bestämma. Sen om han gör det alla gånger, det vet jag inte! Det finns kvinnor som är smarta där också, som kan få dem att tro att de bestämmer, fast de inte gör det.

Familjerättssekreterare 1

Kommer man ifrån kultur där mannen är överhuvudet och den drivande överhuvudtaget... Och att det blir jobbiga konfrontationer, jobbiga sitsar för män, som kommer till Sverige och förlorar sin överhöghet... De förlorar sin position, de som är vana med att de bygger sin position enbart efter att de är män. En del kan man ju se att det blir jättesvårt att hantera det när kvinnan lämnar. ... Sedan finns det män som har sökt sig till kvinnor utifrån tron att de ska få såna här undergivna kvinnor som lever efter gamla mönster. Och där är det, när kvinnan kommer hit så ser de ju att det inte är så här. Man behöver inte vara en sån undergiven och när de tar sig loss så blir det ju väldiga konfrontationer. Då är det ju ofta en svensk man och en utländsk kvinna som detta handlar om.

Familjerådgivare 1

Tillbaka igen till det här med skillnaden på dem som har levt starkt traditionella liv och dem som har västerniserad lite mer... Det är klart att i de här starkt patriarkala kulturmönster så är det männen och i de här riktigt hedersrelaterade kulturer, även kvinnans far och bröder... som får fortsätta att ha makten över henne även om hon är gift.

Familjerättssekreterare 2

De tre privatpersoner vi intervjuade berättade alla att det var kvinnan i förhållandet som tog initiativet till skilsmässan. I Nadjas fall ville mannen också skiljas, men det var Nadja som tog initiativet, men i Sara och Konstantins fall ville männen inte skiljas, utan försökte förhindra det så långt det gick.

– ”Nu är det dags tänkte jag. Det betyder inte att han inte ville ha skilsmässa. /--/ I mitt fall är det väldigt konstigt, vi är goda vänner, vi har absolut inga problem med varandra”

Nadja

– ”Han ville inte. Han nekade i fyra månader men jag kämpade på.”

Sara

– ”Ja, hon sa inte det direkt, men hon gjorde så att det blev... hon visade det verkligen. Det var uppenbart att det inte gick längre, att det inte gick att rädda på något sätt. Jag försökte att hålla ut och göra så gott jag kunde men det fanns inget intresse från hennes sida, så jag orkade inte hålla på mer. Det gick inte mer. Jag tror inte hon var intresserad längre, så hon började se andra, och hon träffade honom, och då gick det inte längre.” Konstantin

Konstantin tror också att det är vanligare att kvinnor vill skilja sig.

”Vi män kanske bara går och gör samma saker, vi tycker det är okej, men en tjej kanske tycker annorlunda och vill utvecklas och göra något helt annat, och resa och göra en massa roliga grejor, och den här bra grejen som man hade kanske försvinner.”

Sara berättar att det var hon som tog de viktiga besluten i familjen innan barnen kom. När de efter fem år fick barn förändrades allt och mannen ville bestämma: - ”efter att barnen kom så ville han bestämma allt och han ville att barnen skulle flytta till Irak. De skulle studera där och växa upp där och jag ville inte det.” Sara menar också att det var stora kulturskillnader mellan henne och hennes man, trots att de båda är araber. Hon trodde inte att det skulle vara så stor skillnad mellan dem som det var, även om de kom ifrån olika länder. Konstantin tycker att han och hans fru var väldigt jämlika och kan inte komma på om någon bestämde mer än den andre.

Nadja berättar att det var hon som bestämde det mesta i deras familj:

– ”Vi pratade väldigt mycket, men besluten för viktiga saker var det alltid jag som tog. Han är lite naiv, han kan inte avgöra saker och ting, inte på grund av att jag är stark utan på grund av att han är svag.”

2.3.5 Förståelse av problematiken och klienternas syn på hjälpen

Vi frågade de professionella om de ibland har svårt att förstå den problematik invandrarpar har eller har haft i sitt äktenskap. Alla var överens om att så är fallet då och då. Båda familjerådgivarna påpekade att detta kan gälla även svenska par. Och att man ska försöka möta klienterna där de är. Familjerådgivare 2 nämner att hon har svårt att förstå männens kränkande behandling gentemot kvinnor, men detta, säger hon är ett allmänt problem, även bland svenska par. Familjerådgivare 1 tar upp svårigheten att förstå det sättet vissa kvinnor (polska, sydamerikanska, latinska) manipulerar sina män på. Men hon påpekar att det kanske är hennes fördomar som det beror på. Hon säger vidare att det också är svårt att ha en

förståelse för *”män som självklart utgår från att de befinner sig i högre positioner än kvinnor bara för att de är män”*. Ibland för att kunna förstå vad problematiken handlar om, enligt henne, får man helt enkelt fråga paret eller läsa på.

Familjerättssekreterare 1 anser följande: *”Ibland tycker jag att det finns svårigheter för mig som svensk att förstå, det är en annan kultur...”* Han efterfrågar mer kulturkunskap, men är medveten om att man inte kan bli specialist på alla kulturers sätt att leva.

Familjerättssekreterare 2 anser att det ibland är svårt att förstå *”vidden av, och styrkan i gamla patriarkala mönster”* samt att kvinnorna ibland hjälper till att upprätthålla de mönstrena.

Och samtidigt så om man läser eller frågar och försöker att sätta sig in i på olika sätt. De här skillnaderna som finns och den här historiska och socioekonomiska utvecklingen som är så himla olika. Så visst kan man fatta på ett intellektuellt sätt. Mannen är kvinnans överhuvud och det har vi haft i vår kultur också tills inte så länge sedan. /--/ Och ser man på vissa såna här märkliga seder som i amerikanska bröllop där fadern överlämnar bruden som en sak till maken framför altaret, så kan man verkligen undra hur långt har vi kommit i så fall.

Familjerättssekreterare 2

Familjerättssekreterare 2 konstaterar vidare att äktenskapsproblematiken eller skilsmässorsaken bland svenska och utländska par kanske inte skiljer sig så mycket åt i sak, utan det är mest gradskillnader. Svenska män har i allmänhet dock kommit längre i jämställdhetsaspekten, men när det gäller skilsmässor till exempel så har alla män svårt att acceptera att kvinnan inte vill ha honom. Och i slutändan, tycker hon, vill de flesta män vara de som bestämmer. Detta kan bero på, enligt familjerättssekreterare 2, att killar många gånger uppfostras till att de inte ska ge upp och att inte acceptera ett nej.

Att förstå klienters problematik gör det lättare för de professionella att hjälpa dem på rätt sätt. Vi tror att förståelse för invandraparets situation spelar en roll i om paret känner sig nöjda med hjälpen. Båda familjerådgivarna säger att det är svårt att få båda parterna nöjda när det gäller skilsmässosituationer eftersom det ofta är så att den ena vill skiljas och den andra vill inte. De förväntningar som man har om hur hjälpen ska se ut har också en betydelse för om man blir nöjd med rådgivningen. I vissa fall som familjerådgivare 2 berättar, har paret ombetts att ta kontakt med familjerådgivningen av till exempel socialtjänsten. I dessa fall är

det ibland svårt att få klienterna nöjda, eftersom de inte är så engagerade att ta emot hjälpen. Hon konstaterar vidare att många klienter avbryter kontakten, utan att man har någon aning om hur det har gått i fortsättningen. I de fallen vet man ju inte om de är nöjda eller inte. Enligt familjerådgivare 2 är det dock många par som är glada över att de får ett tillfälle att prata med en tredje part om sitt förhållande.

Familjerättssekreterare 1 säger att det inte är så ofta man får höra att man har gjort något bra men att det också händer. När det gäller samarbetsamtal så *”om vi ser till dem som går i samtal så tycker jag att, jag har uppfattningen att de flesta känner att de får hjälp, när det gäller vårdnadstvister är det lite annorlunda, det finns ju alltid en förlorare i dem, en vinnare och en förlorare och den som förlorar har ju svårt att se att man har fått hjälp”*.

Familjerättssekreterare 2 anser att när det gäller samarbetsamtal så blir klienterna ofta nöjda om man kan lösa situationen. *”I de fallen vi kommer någon vart och det blir en lösning så är det klart att de... har kunnat känna någon upprättelse och någon respekt för sig själva också och att det har gått att hitta ett sätt att kommunicera.”*

Hon berättar också om att i vissa fall de manliga klienterna inte är så nöjda med hennes arbete:

– *”Männen blir väldigt utmanade och provocerade många gånger av det här att man som myndighet inte skärmar sig mer över att en kvinna vill bryta upp från hemmet. /--/ Väldigt många män som tycker att det är ren utmaning mot dem att vi sitter där och säger att kvinnan inte ska acceptera vad som helst och att vi hjälper kvinnor som vill bryta upp. /--/ Och att man då kommer från ett liv där man har en rätt så odiskutabel maktställning i familjen och kommer till ett samhälle, en kultur, som rycker på axlarna åt den statusen som han har...”*

Familjerättssekreterare 2

Den privatperson vi intervjuade som hade haft kontakt med familjerådgivningen kände inte att hon hade fått någon förståelse för sina problem där:

– *”I mitt sista förhållande som varade i flera år visste jag att jag kunde söka hjälp på familjerådgivningen. Jag säger inte att det har hjälpt, men jag visste var jag skulle börja, det är viktigt att känna till vad det finns för möjligheter. Men i detta fall hjälpte det inte, vi visste exakt vad det var för problem så vi ville nog inte ha hjälp. /--/ Jag gick en sex sju gånger med min före detta men ni (svenskar) kan aldrig förstå vad vi pratar om. Vi var ett par från två*

olika länder, och då är det svenska som gäller hemma och det är också en kulturchock. Jag är från Iran och han från Tunisien, det är det, plus att vi båda tar med oss en massa problem från två olika kulturer, till någon människa som inte har någon förståelse för detta. Jag menar, antingen var hon dum, eller hade vi ett dumt problem.” *Nadja*

Däremot hade Sara bara positivt att säga om sin kontakt med familjerätten: *–”Ja, vi blev väl bemötta från en man där. Han var mycket förstående och hjälpte oss. Han hjälpte oss att lösa det som vi hade tjufsat om. Det fungerar jättebra nu.”*

2.4 Analys

Vi kommer nu att föra en diskussion om våra intervjuresultat samt analysera dem. Vi tänker jämföra de intervjusvar vi fått från de yrkesverksamma samt från de invandrare som har gått igenom skilsmässa. Vi kommer även att jämföra vårt resultat med tidigare forskning, samtidigt som vi kopplar resultatet till de teorier som vi redogjorde för i teorikapitlet.

2.4.1 Söker invandrare hjälp vid skilsmässa?

Våra intervjuresultat visar på att det inte är så vanligt att par där båda är förstagenerationsinvandrare med äktenskapliga problem söker hjälp hos familjerådgivningen. Undersökning som Sjöblom och Hydén (1999) gjorde visar på samma sak. I genomsnitt 10 % av klienterna var invandrarpar hos de familjerådgivningsbyråer man undersökte. Av de privatpersoner vi intervjuade hade ingen varit hos familjerådgivningen i samband med skilsmässan. En av dem hade däremot besökt familjerådgivningen vid ett senare tillfälle, när hon och hennes dåvarande sambo hade problem i förhållandet.

När det gäller familjerätten så ser det annorlunda ut. Enligt Sjöblom och Hydén (1999) varierar representationen av invandrarpar som söker hjälp hos familjerätten mellan tio till femtio procent beroende på vilken stad man undersökt. De familjerättssekreterare vi pratade med uppger båda att de ofta kommer i kontakt med invandrarpar i sitt arbete. Båda har en känsla av att antalet har ökat under de senaste åren. En av privatpersonerna i vår undersökning har haft kontakt med familjerätten.

En orsak till att invandrarpar inte i lika stor utsträckning som svenska par söker hjälp hos familjerådgivningen är, enligt vår undersökning, att de inte har kunskap om att det finns hjälp att få. Språkliga svårigheter är en annan orsak. En tredje orsak som kom fram i intervjuerna är att det kan bero på kulturella skillnader i hur man löser konflikter i familjen. Man är inte van att lösa sina personliga problem hos en myndighet, utan istället vänder man sig till släkt eller vänner. De invandrare vi pratade med berättar dock att de inte har sökt hjälp hos anhöriga. Förväntningarna på hur hjälpen ska se ut, kan också vara annorlunda hos invandrarpar. Ibland förväntar de sig mer myndighetsutövning och beslut än vad de får. Sjöbloms och Hydéns (1999) forskning pekar på samma orsaker till varför invandrarpar inte söker hjälp för sina äktenskapliga problem. Många invandrare kommer från en kollektivistisk kultur där familjens intressen är överordnad individens. Familjen förutsätter att dess medlemmar är beredda att offra sitt eget intresse för familjens bästa. När det gäller äktenskapliga problem vill övrig familj och släkt gärna hjälpa till att hålla ihop äktenskapet. Det förväntas att par som får problem vänder sig till sina anhöriga för hjälp (Hoem & Hoem, enligt Darvishpour, 2003). Familjerådgivningens mål är inte enbart att försöka hålla ihop familjer, utan hjälper båda parterna att komma fram till en så bra lösning som möjligt, även om det innebär att paret separerar. Man kan se det som att individens bästa här går före kollektivets bästa, i detta fall familjens.

2.4.2 Invandrarnas och de professionellas syn på problematiken som leder till skilsmässa

Resultatet av underrubrik 2.3.2 "Invandrarnas och de professionellas syn på problematiken som leder till skilsmässa" hänger ihop med underrubrik 2.3.4 "Maktförhållandens inverkan på äktenskapsproblematiken", därför har vi valt att analysera dessa tillsammans.

Dagens invandrare består till största delen av flyktingar, som kommer ifrån länder där den kollektivistiska kulturen fortfarande är dominerande. I denna typ av kultur är gruppens och familjens intressen överordnad individens, vilket gör att det är mycket viktigt att en familj håller ihop till varje pris. Det sociala skyddsnätet i dessa länder är oftast inte lika utvecklat som i Sverige och därför är individens överlevnad beroende av familjen och släkten. I dessa kulturer har ofta mannen den dominerande rollen, både i samhället och i familjen (Franzén, 2001). Kvinnan klarar sig oftast inte utan sin man eftersom det är vanligt att mannen har de största inkomsterna (Castells, 1997). De invandrare vi intervjuade kommer alla ifrån länder som har en kollektivistisk kultur. Konstantin uppgav att han och hans före detta fru

fortfarande tänkte på ett ”grekiskt” sätt, vilket bland annat innebar att de inte ville ta emot hjälp från utomstående när de fick problem. Nadja och Sara var tveksamma till om de hade skiljt sig om de fortfarande bodde kvar i sina hemländer. Nadja menar att om man som kvinna inte är gift i Iran så har man svårt att klara sig rent ekonomiskt. Sara säger också att pressen från familj och släkt att hålla ihop äktenskapet är mycket stark i hennes hemland, alla försöker få paret att fortsätta leva tillsammans.

För inte alltför länge sedan såg det likadant ut här i Sverige, men de senaste årtiondena har utvecklingen gått mot ett individualiserat samhälle, där individens intressen går före gruppens intressen. Utvecklingen av välfärdsstaten och det sociala skyddsnetet har gjort denna utveckling möjlig. Det är betydligt lättare för en kvinna att klara sig själv i dagens Sverige än vad det var förr. Kvinnornas ställning i högre utbildningar och på arbetsmarknaden har gett dem resurser att försörja sig själva (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). Familjens roll som förmedlare av normer och traditioner har minskat med denna utveckling och de materiella motiven för att bilda familj är inte längre lika betydelsefulla (Björnberg & Kollind, 2003). Detta har orsakat en förändring i man- och kvinnorollerna. Hemmafruar existerar knappt längre (Castells, 1997). Eftersom både mannen och kvinnan arbetar är de ekonomiska aspekterna inte längre lika viktiga som förr. De gamla rollerna har en tendens att bli allt svagare. Kvinnor tar initiativet till skilsmässor oftare än män. Detta kan vara ett tecken på kvinnans självständighet eller en konsekvens av de förändringar som distanserar kvinnan från den traditionella rollen som hemmafru (Beck & Beck-Gernsheim, 2002).

Sara tycker att det sociala skyddsnet som vi har i Sverige är till hjälp om man vill skilja sig. Hon räknar upp bland annat familjerätten och ekonomiskt bistånd, som exempel på sådant som kan vara en hjälp om man vill skiljas. Hon tror att samhället har en stor inverkan på om man har möjlighet att skiljas sig. Flera av de intervjuade nämnde det faktum att kvinnor i Sverige har en laglig rätt att själva ta ut skilsmässa, vilket inte är fallet i vissa länder som till exempel Iran. I Sverige behöver kvinnor inte stanna kvar i destruktiva eller otillfredsställande förhållande eftersom det inte finns något som tvingar dem att stanna kvar i ett äktenskap. Detta påpekar både privatpersoner och yrkesverksamma.

När invandrare från en kollektivistisk kultur möter den individualistiska kultur vi har här i Sverige kan påfrestningarna i relationerna öka. Många har inte sin familj att vända sig till för stöd i det nya landet, vilket har varit viktigt i hemlandet (Franzén, 2001). ”*Invandrarfamiljen*,

som kommer från det patriarkala utvidgade familjesystemet, har inte haft någon möjlighet att gradvis vänja sig vid det nya familjemönster som utvecklats under senare år i vårt samhälle. De kastas in i ett helt nytt socialt sammanhang som de försöker förstå och anpassa sig till utifrån sina sociala normer.” (Sjöblom och Hydén, 1999, s 25) Familjerättssekreterare 2 påpekar att flytta från en traditionell kollektivistisk kultur till den västerländska kulturen för många par är som att kastas 150 år framåt i tiden under en eftermiddag. Hon säger dock att det är stora skillnader i påfrestningar beroende på om man kommer från en stad eller från landsbygden. Om man kommer från en stor stad har oftast mannen och kvinnan en mer jämlik relation, och de har lättare att anpassa sig till det svenska sättet att leva. Nadja anser att hon och hennes före detta man hade en mer jämlik relation eftersom de kommer från en stor stad i Iran, och därför har de ett modernare levnadssätt än vad de hade haft om de kom från landsbygden. Även tidigare forskning har kommit fram till att invandrare som kommer från storstäder ofta har större möjlighet att anpassa sig till det svenska samhället (Hoem & Hoem, enligt Darvishpour, 2003). Kulturkrocken för paret blir därmed mindre och risken för konflikter i äktenskapet blir då inte lika stor.

För männen leder en flytt till Sverige ofta till att de hamnar i en nedåtgående social och klassmässig spiral. Detta kan leda till upplevelser av marginalisering och utanförskap. En del reagerar med att förändra sin manlighet, medan andra fastnar i den gamla rollen som de försöker försvara med alla medel. Könnsrollerna har starka historiska rötter vilket gör att männen som varit överordnade och privilegierade av dem inte gärna vill ge upp dem (Johansson enligt Månsson, 2000). Kvinnor tar lättare till sig det nya sättet att leva än vad männen gör eftersom de får mer fördelar av det än vad männen får. För männen kan det upplevas som ett hot mot tryggheten som har funnits i de fasta rollerna. Bland annat familjerättssekreterare 1 påpekar att kvinnan ofta tar till sig det svenska levnadssättet snabbare än vad mannen gör, och ofta har mannen svårt att acceptera detta. Sara menar att kvinnan får mer frihet här än i sitt gamla hemland. Konstantin menar att kvinnor ofta har lättare att bli missnöjda med livet och att de vill utvecklas och göra nya saker medan män är mer nöjda med det de har. Båda familjerättssekreterarna nämnde också detta att det är vanligt att kvinnan vill ha en förändring i vardagen, medan mannen inte vill det, vilket kan orsaka konflikter. Vi måste dock påpeka att det faktum att det är vanligast att kvinnor är missnöjda med relationen och tar initiativet till skilsmässan även gäller svenska par.

De professionella ansåg att det oftast är mannen som bestämmer i familjer som kommer från patriarkala kulturer. Dock menar familjerättssekreterare 1 att det kanske verkar så utåt men att många kvinnor är smarta och får sin vilja igenom på andra sätt. Familjerådgivare 1 pratar också om att vissa utländska kvinnor manipulerar sina män. Kanske är det ett sätt för dem att få en viss makt i ett patriarkalt samhälle?

Sammanhållningen i patriarkala familjer kan bottna i maktskillnader mellan makarna. I dagens samhälle har kvinnor fått större maktresurser och därför har de bättre förutsättningar för att utmana männens dominans i familjen (Darvishpour, 2003). Förhandlandet av hur vardagen ska organiseras ökar och om det inte lyckas kan det orsaka konflikter i familjer vilket i sin tur kan leda till skilsmässa. När invandrarkvinnor upplever sin underordnade roll vill de förändra situationen. Efter flytten till Sverige har de fått ökad ekonomisk och social makt vilket gör att de lättare kan ta initiativet till skilsmässa (Johansson, 2000).

Männen blir väldigt utmanande och provocerade många gånger av det här att man som myndighet inte skärmar sig mer över att en kvinna vill bryta up från hemmet... Väldigt många män som tycker att det är ren utmaning mot dem att vi sitter där och säger att kvinnan inte ska acceptera vad som helst och att vi hjälper kvinnor som vill bryta upp... Och att man då kommer från ett liv där man har en rätt så odiskutabel maktställning i familjen och kommer till ett samhälle, en kultur, som rycker på axlarna åt den statusen man har...

Familjerättssekreterare 2

Familjerådgivare 1 menar att mannen som tidigare varit överhuvud i familjen förlorar denna ställning i Sverige. Detta i sin tur kan leda till påfrestningar i relationen mellan makarna. Hon säger också att vissa män söker sig till kvinnor utifrån tron att de kan bestämma över dem. Hon pratar då främst om svenska män som gifter sig med utländska kvinnor. När dessa kvinnor sedan flyttat till Sverige och levt här ett tag förstår de att de inte behöver acceptera att vara underlägsna sina män. Detta gäller också par där båda är invandrare och där kvinnan har en underordnad ställning. De flesta vi intervjuade ansåg att kvinnans frigörelse och ökade makt gentemot mannen i Sverige ofta är en orsak till konflikter i de fall mannen inte accepterar att förlora sitt maktövertag gentemot kvinnan. Vissa män kan då ta till våld när de känner skam över att deras ställning både i samhället och i familjen hotas.

Familjerättssekreterare 2 tycker att många invandarmän har en stor fysisk frihet i äktenskapet jämfört med svenska män. Hon uttrycker det som om männen ofta kommer och går som de vill i familjen samtidigt som kvinnan sköter hem och barn. Nadja berättar att detta var anledningen till att hon och hennes man skiljde sig. Nadja ville att hon och hennes man skulle leva som en riktig familj, i gemenskap. *"Jag ville ha honom med mig, han ville vara ifred /-/ Han skulle vara med killkompisar när han ville, gå ut när han ville och sova när han ville."* I Saras fall berodde skilsmässan på att hennes man ville bestämma över allt när barnen kom. Han ville ta familjen och flytta till Irak, han tog pengar som hon tjänade och skickade till sina släktingar. Även efter att hon hade beslutat sig för att hon ville skiljas så försökte mannen förhindra att en skilsmässa kunde genomföras.

Både Beck och Giddens diskuterar hur det individualistiska samhället har påverkat vårt sätt att se på äktenskapet. Båda menar att förhållanden förr grundades på yttre faktorer medan de idag oftast bildas av inre känslomässiga faktorer.

"Here marriage is primarily a source of emotional support, a tie between two persons who each earns their own living and seeks in their partner mainly the fulfilment of inner needs. Thus marriage is increasingly seen as free of objective goals and geared to subjective expectations. This shift in what counts as a good marriage means that its central focus is now the individual person with her own desires, needs, ideas and plans, in short, personal happiness".
Schmidt enligt Beck, 2002, s 72

Den senaste utvecklingen i samhället har gjort att det ekonomiska och sociala beroendet mellan män och kvinnor har minskat. Detta har påverkat äktenskapets utgångspunkter och relationer mellan människor. Relationer som förr hölls ihop av moral och ekonomi har idag blivit "rena förhållandet" som hålls ihop enbart av parternas känslor för varandra (Giddens, 1995). Många invandrarpar har inte gift sig av samma anledningar som svenska par. Deras äktenskap är inte jämlika i samma mening som svenska. Männen är kanske fortfarande den som har makten i familjen. Det "rena förhållandet" är baserat på jämlikhet och ömsesidigt tillfredsställande (Giddens, 1995). När invandrarparet kommer till Sverige och möter denna syn på kärlek kan detta leda till att framförallt kvinnan omvärderar sin relation och får högre förväntningar på hur relationen borde vara. Beck & Beck-Genrsheim (2002) menar att kvinnor och män förväntas vara mer jämlika i relationer och att det inte längre bara är kvinnan som ska anpassa sig efter mannens villkor. Männen är kanske inte lika intresserade av att leva i ett "rent förhållande" eftersom det skulle betyda att de måste ge upp sin maktställning.

Konstantin var den enda av privatpersonerna i vår undersökning som gift sig av kärlek. Sara och Nadja menar att de tyckte om sina män, men att de inte var kära i dem. Deras äktenskap var istället grundade på mer praktiska skäl. De valde män som var accepterade av deras familj och släkt, dessutom finns det ekonomiska orsaker till varför det är viktigt att vara gift i dessa länder. Som kvinna klarar man sig inte så bra utan en man. Saras förväntningar på äktenskapet förändrades under tiden hon var gift. Sara kände inte sin man när de gifte sig, och hon menar att deras relation inte hade den känslomässiga grund som svenska relationer oftast har. Efter att ha bott i Sverige i några år blev hon påverkad av det svenska individualistiska samhället och sättet att leva. Hon fick högre krav på relationen och kände att hon inte behövde leva med någon som hon inte vill leva med. Saras före detta man ville efterhand bestämma alltmer i förhållandet, vilket Sara tröttnade på. Giddens (1995) konstaterar att om den ena parten i förhållandet får mer makt än den andra kan detta orsaka ojämlikhet. Relationen har då inte så bra förutsättningar att fortsätta, om den underordnade partnern inte accepterar situationen. I det ”rena förhållandet” behöver båda parterna ha ett personligt utrymme för att kunna utvecklas. *”Att lita på någon innebär att avstå från att använda sig av möjligheter att kontrollera personens förehavanden eller tvinga in hans eller hennes handlande i bestämda former.”* (Giddens, 1995, s 125) Eftersom Sara anser att hennes före detta man hade makten i förhållandet, kan vi konstatera att Sara kanske inte fick det personliga utrymme och tillfredsställelse från relationen som hon förväntade sig. Detta kan vara ett faktum som gjorde att paret fick det svårt att hålla ihop förhållandet. Nadja förändrade sin inställning från att vilja ha en ”bra” man till att ställa högre krav på förhållandet. *”Det var inte bara sex jag ville ha i ett kärleksförhållande, jag ville ha vänskap, jag ville ha sällskap, ge mig nå av det!”* Det ”rena förhållandet” bildas för sin egen skull och varar bara så länge som båda parterna får ut det som de förväntar sig från ett förhållande. Kärleken är en avgörande aspekt i det ”rena förhållandet”. Båda parterna ska ge och ta lika mycket, både känslomässigt och när det gäller det sexuella. I Nadjas fall fick hon inte ut det hon efterhand började kräva av ett äktenskap. Hennes före detta man prioriterade inte förhållandet på samma sätt som hon gjorde, utan var mer intresserad av att tillfredsställa sina egna behov. Förhållandet vilade inte på någon ömsesidig känslomässig grund. Efter att ha bott i Sverige under en tid så har både Nadja och Sara alltså gått från att vilja ha ett traditionellt förhållande till att vilja ha det ”rena förhållandet”. Konstantin säger att han tycker att han och hans före detta fru hade ett jämlikt förhållande. Han menar att det är viktigt att leva jämlikt för att det är så man lever i Sverige. Jämlikhet är en utgångspunkt för ett ”rent förhållande”. I Konstantins fall var det hans fru som tog initiativet till skilsmässan. Detta kom som en överraskning för Konstantin. I det ”rena

förhållandet” kan den ena parten när som helst avsluta förhållandet när relationen inte längre skänker någon tillfredsställelse för personen. Vi vet inte om det fanns något missnöje i förhållandet eller om det var kärleken som tog slut mellan dem, men hursomhelst är det ett typiskt tecken på det ”rena förhållandet”.

Ovan i analysen har vi försökt hitta strukturella anledningar till varför invandrarpar skiljer sig. Tidigare forskning och vår undersökning visar dock att det kan finnas andra anledningar till att de skiljer sig. Nedan kommer vi att presentera några av dessa.

Att flytta från sitt hemland till ett annat land kan orsaka psykologiska påfrestningar. Dessa påfrestningar är större för dem som upplever en kulturkrock. Detta skapar i sin tur en kris inom familjen, vilket kan leda till påfrestningar som orsakar skilsmässa (Söderlindh, enligt Darvishpour, 2003). Dessutom kanske de förväntningar man hade på det nya landet inte uppfylls, till exempel kan levnadsstandarden bli lägre än vad den var i hemlandet. Allmänt sett så är skilsmässosiffrorna högre i grupper som tillhör det lägre socioekonomiska skiktet, det gäller såväl svenskar som invandrare (Darvishpour, 2003). Familjerådgivare 2 menar att flytta till ett annat land alltid är påfrestande.

Nadja poängterar att det inte bara är bakgrund och uppfostran som påverkar utan att det också finns skillnader i människors personlighet som påverkar hur de beter sig i äktenskapet. Alla professionella påpekar också att man ska vara försiktig med att generalisera eftersom det kan finnas stora skillnader mellan människor som kommer från samma kultur. Skälen till skilsmässor kan vara väldigt skiftande beroende en människas personliga egenskaper. I vår undersökning har det varit nödvändigt för dem att generalisera för att kunna hitta några mönster i invandrares skilsmässoproblematik.

När det gäller par där makarna har olika kulturell bakgrund kan det uppstå en kulturkrock inom familjen. Paret kan ha olika syn på till exempel barnuppfostran och olika sätt att se på manligt och kvinnligt, vilket kan leda till konflikter. I dessa familjer är det nödvändigt för paret att anpassa sig efter varandras sätt att se på saker, paret måste hitta ett sätt att gemensamt hantera problem samt göra upp egna regler (Beck och Beck-Gernsheim, 2002). Båda familjerådgivarna i vår undersökning, som ofta kommer i kontakt med par där den ena är svensk och den andra invandrare har också nämnt dessa skäl till konflikter.

I vår undersökning har vi kommit fram till att både privatpersoner och de professionella har en ganska likartad syn på varför invandrarpar skiljer sig. Alla intervjupersoner har pekat på att kvinnans frigörelse och ökade maktresurser kan orsaka konflikter i familjer. Det har dock funnits vissa skillnader i hur de olika grupperna av intervjupersoner ser på problematiken. Till exempel familjerådgivarna lägger större vikt vid individuella skäl och vill inte gärna generalisera eller prata så mycket om strukturella orsaker. Familjerättssekreterarna pratar mer om strukturella orsaker till skilsmässor och pekar speciellt på maktförskjutningar inom familjen. Privatpersoner däremot tar upp både de strukturella och mer individuella orsaker. De pratar om hur förväntningar på relationen spelar en stor roll i äktenskapet.

Dessa skillnader kan man förklara utifrån att dessa tre grupper (privatpersoner, familjerättssekreterare och familjerådgivare) har olika erfarenheter av invandrare som har äktenskapsproblem och som skiljer sig. Privatpersonerna tar upp skäl som är mer relationsmässiga. Familjerådgivare arbetar individuellt och är kanske därför mindre intresserade av att hitta strukturella orsaker till klienternas problematik. Dessutom träffar de ganska få förstagenerationsinvandrare, så kunskapen är kanske inte lika stor hos dem. Familjerätten däremot träffar många invandrare och är kanske därför mer intresserade av att hitta gemensamma nämnare och strukturella orsaker till skilsmässor bland invandrarpar. Kulturkunskapen hos familjerättsekreterarna är också större, främst för att de faktiskt träffar fler invandrare och även för att de har möjlighet att gå på olika kurser och fortbildningar.

2.4.3 Förståelse av problematiken och klienternas syn på hjälpen

Vi har valt att diskutera familjerådgivarnas och familjerättssekreterarnas syn på de arbetsmetoder de använder sig av, deras förståelse av klienternas problematik samt klienternas upplevelse av den hjälp de får, i samma kapitel. Detta på grund av att våra intervjuresultat när det gäller dessa områden hänger ihop.

I vår undersökning var det ingen av de yrkesverksamma som använde annorlunda eller speciellt anpassade metoder när de träffar invandrare med äktenskapliga problem. Några nämnde dock att man ofta måste ta reda på mer fakta. Vissa gjorde detta genom att studera olika kulturer och gå kurser, och andra genom att fråga klienterna de möter. Familjerådgivarna betonade att de träffar sina klienter ”här och nu” och anser inte att det är till hjälp att ha förförståelse om klienternas ursprungskultur. Familjerättssekreterarna menade

att även om man inte kan generalisera, så är det viktigt att ha grundläggande kunskaper om klienternas kulturer. De skulle gärna vilja ha mer utbildning om detta. En del forskning, bland annat Sjöblom & Hydén (1999), visar att man måste utveckla familjerådgivningens och familjerättens arbetsmetoder så att de bli mer anpassade åt det mångkulturella samhälle som vi har idag i Sverige, vilket ännu inte har skett enligt vår undersökning. Samhällets institutioner för råd och stöd vid familjeproblem behöver mer kunskap för att möta människor som har en kollektivistisk syn på familjeliv och föräldraskap. Dock poängterar man att invandrare inte är en generaliserbar grupp och därför måste man utveckla flera sätt att arbeta med problematiken i dessa äktenskap. Människans ursprung avgör inte hur han eller hon upplever saker och ting. Forskning visar vidare på att det är viktigt med kulturkompetens men att det är omöjligt att lära sig alla kulturers normer och regler. Viktigt är att man är medveten om den egna kulturens värderingar och normer, och att man inte automatiskt sätter dessa framför andra kulturers (Sjöblom & Hydén, 1999).

En av uppsatsens följdfrågor var ”Kan brister i metoder hos de professionella verksamheterna vara en bidragande orsak till skilsmässor?”. Vi har i vår undersökning inte fått svar på denna frågeställning, vi har inte hittat några bevis på att brister i de professionella socialarbetarnas metoder skulle bidra till invandrares skilsmässostatistik. Däremot har vi bekräftat att de professionellas arbetsmetoder inte har anpassats till invandrarnas behov, vilket kan göra att de inte får den hjälp de behöver för att lösa sina äktenskapsproblem. Vi kan bara spekulera i om detta i sin tur kan leda till att invandrares äktenskap i större utsträckning än svenskars spricker.

Nadja, som var den enda av våra privatpersoner som hade varit i kontakt med familjerådgivningen, var inte nöjd med hjälpen hon fick där. Hon menar att en svensk inte kan förstå de problem som hon med sin kulturella bakgrund har. Hon kände inte att hon fick någon förståelse för sina problem när hon sökte hjälp.

De yrkesverksamma menar att de ibland känner att de kan ha svårt att förstå problematiken som invandrarpar har, men det kan även gälla svenska par. De menar att det kan vara svårt att förstå män som självklart utgår ifrån att de befinner sig i högre positioner än kvinnor bara för att de är män, vilket främst gäller invandrare som kommer ifrån patriarkala kulturer. Familjerättssekreterare 2 tycker att vissa kvinnor ibland hjälper till att upprätthålla de patriarkala familjemönstren, vilket hon kan tycka är svårt att förstå. Familjerådgivare 1

nämner att hon har svårt att ha förståelse för hur vissa kvinnor manipulerar sina män. Dock var det ingen annan av intervjupersonerna som tog upp detta.

En skillnad med att arbeta med invandrare jämfört med svenskar är att man ibland måste använda tolk. De yrkesverksamma i vår undersökning ansåg alla att det ofta kunde vara problematiskt att ta hjälp av en tolk. Detta på grund av att man har svårare att komma nära klienten när allt man säger ska gå igenom en tolk, och även på grund av att klienten ibland inte litar på att tolken håller så hårt på sekretessen. Man går även miste om små nyanser i språket som kan vara viktiga. Även forskning visar att användning av tolk kan vara problematiskt vid denna typ av arbete. Framförallt är det svårare att skapa en bra relation med klienten när en tolk används (Sjöblom & Hydén, 1999).

Enligt Sjöblom & Hydén (1999) upplever den intervjuade personalen inte att de lyckas hjälpa invandrare från utomeuropeiska länder i samma utsträckning som svenskar. Däremot anser de att de lyckas hjälpa paren från europeiska länder lika bra som svenska par. Samhällena i västvärlden ser ungefär likadana ut som i Sverige, vilket kan innebära att de äktenskapliga problemen är lika de svenska, samt att de kulturella skillnaderna inte ställer till lika mycket problem i rådgivningssituationer.

När vi frågade de yrkesverksamma om de tror att deras klienter är nöjda med hjälpen de får, svarade tre av dem att det är svårt att göra båda parterna i ett förhållande nöjda när de inte vill samma sak. Om det bara är den ena som vill skiljas är det nästan omöjligt att få den andre parten nöjd. Samma sak är det i vårdnadstvister där det alltid finns en som förlorar och en som vinner. Klienternas förväntningar och motivation spelar också in för om de kommer att känna sig nöjda. Familjerådgivare 2 känner att många par är glada över att få prata med någon om sitt förhållande. När det gäller samarbetsamtal tycker familjerättssekreterarna att klienterna ofta blir nöjda när de väl kommer fram till någon slags beslut.

Sara som var den enda av invandrarna i vår undersökning som haft kontakt med familjerätten var mycket nöjd med hjälpen hon och hennes före detta man fick där. De fick hjälp med att komma fram till en lösning på sina problem som båda var nöjda med.

3. SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION

Syftet med vår uppsats har varit att undersöka hur de professionella och invandrare som genomgått skilsmässa ser på anledningar till invandrares skilsmässor. Vi kom fram till att både yrkesverksamma och invandrare tar upp kvinnornas ökade makt i samhället och i familjen som en viktig orsak till varför det uppstår konflikter i invandrarfamiljerna som gör att många äktenskap slutar i skilsmässa. Både invandrarna själva och familjerättssekreterarna underströk strukturella orsaker, som att flytta från ett kollektivistiskt till ett individualistiskt samhälle med en annan syn på familjen och relationer mellan kvinnor och män, som skäl till att många invandraräktenskap spricker. Kvinnan har ofta lättare att ta till sig det svenska levnadssättet än vad mannen har, eftersom mannen har större fördelar än kvinnan med att leva kvar i ett traditionellt äktenskap. Familjerådgivarna var mindre villiga att generalisera och hitta strukturella orsaker till invandraräktenskapsproblemet. De vill gärna se varje individ där den befinner sig just nu. De invandrare vi intervjuade pratade också mycket utifrån sina personliga erfarenheter och hur just deras förhållande hade fungerat, men de var också intresserade av att diskutera sina åsikter om varför invandrare i allmänhet skiljer sig.

Vi har också kommit fram till att man inom de professionella verksamheterna inte har speciellt anpassade metoder när man hjälper invandrarpar. Den forskning som vi använt oss av i vårt arbete visar att arbetsmetoderna måste ändras för att bli bättre anpassade till det mångkulturella samhället, vilket inte ännu har skett. Vi spekulerar i om det skulle göra skillnad för skilsmässostatistiken för invandrare. Vi tror inte att det är en nackdel att ha en viss kunskap om olika kulturer om man arbetar som familjerådgivare eller familjerättssekreterare, så länge man är medveten om att man aldrig kan förstå allt om alla kulturer. Det är inte bara kulturerna som spelar in utan även vilket samhälle och vilka lagar som finns i detta samhälle som invandrarna kommer ifrån, som kan ha betydelse för hur de reagerar när de får problem i parrelationer. I Iran, till exempel, får en kvinna vanligtvis inte ta initiativet till skilsmässa. Vi måste dock påpeka att vi inte tror att kulturen eller vilket land man kommer ifrån alltid har en avgörande betydelse för hur man reagerar. Vi inser ju självklart att det finns många individuella skillnader hos människor som kommer från samma kultur och samhälle, därför måste man vara försiktig med att generalisera och ha för mycket förutfattade meningar, så att man inte missar individen som man möter. Den person som i vår undersökning sökt hjälp hos familjerådgivare var inte nöjd med hjälpen hon fick där. Hon kände inte att hon fick någon förståelse för sina problem och menade att vi som svenskar inte

kan förstå deras relationsproblem på grund av kulturella skillnader. Vi frågar oss om familjerådgivarnas inställning att inte lägga så mycket vikt vid klienternas bakgrund gör att de eventuellt missar en viktig aspekt av problematiken i invandrarrelationerna. De flesta invandrare med äktenskapsproblem tar inte kontakt med familjerådgivare. Detta beror i huvudsak på tre anledningar enligt våra intervjupersoner. Först och främst så har invandrarna inte någon kunskap om att familjerådgivningen överhuvudtaget finns, eller att man har rätt att få hjälp. Sedan är det språkliga svårigheter samt det faktum att det i många invandrares hemländer inte är vanligt att lösa familjeproblem med hjälp av utomstående personer, vilket gör att få söker hjälp. Familjerådgivarna i vår undersökning uppger att de främst träffar invandrare från västerländska kulturer som t.ex. England. Personer från dessa länder är mer vana vid att söka hjälp för sina personliga problem inom den offentliga sektorn.

Familjerätten har mycket mer kontakt med invandrare som skiljer sig än vad familjerådgivningen har. Främst kan det bero på att det inte är frivilligt på samma sätt, utan paret tvingas ta hjälp av familjerätten när de inte kommer överens om vem som ska ha vårdnaden om barnen. Det är dock bara invandrarpar som har barn som kommer i kontakt med familjerätten därför är familjerättssekreterarnas syn till viss del färgad av detta. Vårt intryck var att familjerättsekreterarna hade mer kunskap och intresse för vad som egentligen ligger bakom invandrarparnas höga skilsmässostatistik. Detta beror ju säkert på att de träffar många fler invandrare i sitt yrke. Möter man samma typ av problem tillräckligt många gånger är det inte konstigt om man börjar fundera på problemets bakgrund istället för att bara se till individens nuvarande situation. Upplever många människor samma typ av problem kan det ju finnas andra anledningar än individuella problem som ligger bakom.

Trots att vår undersökning har varit liten så har vi i våra resultat kunnat dra paralleller till tidigare forskning. Vi vågar dock inte säga att vårt resultat är generaliserbart för alla invandrarpar som skiljer sig. Faktum är att de flesta invandrare *inte* skiljer sig. Detta trots alla påfrestningar deras äktenskap utsätts för i samband med att de flyttar till ett främmande land och för kulturkrockar, samhällets intolerans mot invandrare samt de påfrestningar som även svenska äktenskap utsätts för.

För att vi inte ska missförstås så vill vi understryka att uppsatsens syfte inte är att fördöma eller värdera andra kulturers sätt att leva. Vi ville istället ta reda på om det överhuvudtaget är möjligt att bibehålla det levnadssätt, de värderingar samt det synsätt på mellanmännsliga

relationer som man hade i sitt hemland när man flyttar till ett annat samhälle med andra normer och värderingar än vad man är van vid sen tidigare. Vi tror att när ett svenskt par flyttar utomlands till en kultur som är väldigt olik den egna, kan även deras relation påverkas.

Vi har i vår undersökning inte velat lägga någon värdering i om det är positivt eller negativt med skilsmässor. Kanske har det framstått som att skilsmässor enbart är något positivt och ett tecken på kvinnans frigörelse. Men den västerländska trenden att allt fler separerar eller skiljer sig kanske heller inte är något ideal. Kan det vara så att vi i Sverige ibland ger upp våra förhållande alltför lättvindigt?

Den teoretiska ramen vi har använt oss av i vår uppsats anser vi vara relevant men vi är medvetna om att det kanske inte räcker till för att förklara varje aspekt på problematiken som kan uppstå i invandraräktenskap. Teorier är också uppbyggda av generaliseringar och tar inte så stor hänsyn till alla undantag som finns. Vi anser till exempel inte att man i Sverige lever i helt "rena förhållanden", det finns fortfarande mycket att förlora, framförallt ekonomiskt, om man inte lever i ett förhållande vilket kan göra att man håller ihop av andra skäl än kärlek. När det gäller makten i familjen och samhället i stort har utvecklingen gått framåt de senaste årtionden men det är fortfarande en bit kvar innan det råder total jämställdhet i samhället. Männan har fortfarande fler fördelar än kvinnorna i samhället, vilket gör att de ofta har den ekonomiska makten i familjen.

4. KÄLLFÖRTECKNING

4.1 Referenser

- Backman, Jarl. (1998) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur
- Beck, Ulrich & Beck-Garnsheim, Elisabeth (2002) *Individualization*. London: SAGE Publications Ltd.
- Björnberg, Ulla & Kollind, Anna-Karin (2003) *Att leva själv tillsammans*. Malmö: Liber AB.
- Castells, Manuel. (1997). *Informationsåldern – Ekonomi, samhälle och kultur. Band II. Identitetens Makt*. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R.W. (1999) *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos AB.
- Darvishpour, Mehrdad. (2003) *Invandrarkvinnor som bryter mönstret*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Franzén, Elsie C. (2001). *Att bryta upp och byta land*. Natur och Kultur.
- Giddens, Anthony (1995) *Intimitetens omvandling - sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Nya Doxa.
- Giddens, Anthony (2002) *Modernitet och självidentitet – Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Lennér Axelson, Barbro & Thylefors, Ingela (1996) *Om konflikter – Hemma och på jobbet*. Falkenberg: Natur och kultur.
- Magne-Holme, Idar & Krohn-Solvang, Bernt. (1997) *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Oslo: TANO A.S.
- Månsson, Sven-Axel. (1984) *Kärlek och kulturkonflikt – Invandrarnas möte med svensk sex och samlevnadskultur*. Arlöv: Berlings
- Månsson, Sven-Axel (2000) ”Kön i teori och praktik” i Meeuwisse, A. & Sunesson, S. & Swärd, H., red; *Socialt arbete – en grundbok*. Natur och Kultur.
- *Nationalencyklopedin* (1994). Höganäs: Bra Böcker AB.
- Repstad, Pål (2000) *Närhet och distans – kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sjöblom, Yvonne & Hydén, Margareta (1999) *Att skiljas i främmande land – Invandrares möte med familjerätt och familjerådgivning*. Linköping. 439

4.2 Övriga källor

4.2.1 Tidskriftsartiklar

- Johansson, Thomas (2000) Makten, härligheten och kärleken. *Socialvetenskaplig tidskrift nr 1-2. 2000*

4.2.1 Internet

- Hammargren, Bitte & Iliste, Airi (1995) Kulturkrock frestar på kärleken.
<http://www.btj.se/sb/Servlet?session=285438&service=10&brick=AsokFulltext>

Bilaga 1: Intervjufrågor för de professionella arbetare som kommer i kontakt med invandrare som skiljer sig.

- 1) Kommer du i kontakt med invandrare som genomgår/har genomgått skilsmässa? Hur ofta?
Om du inte har mycket kontakt med dessa personer, vad tror du detta beror på?
- 2) Tror du det är svårare för invandrare att söka hjälp?
- 3) Vad anser du är det vanligaste problem i de äktenskapen era invandrarklienter har?
- 4) Kan du se några skillnader i problematiken mellan svenska- och invandrarpar? I så fall vilka?
- 5) Vilka skillnader tycker du det finns bland invandrarparen från olika länder?
- 6) Vilka metoder använder du för att hjälpa era klienter med utländsk bakgrund? Skiljer sig dessa metoder från de du använder för att hjälpa klienter med svensk bakgrund?
- 7) Vem anser du är initiativtagare till att söka hjälp/skilsmässan? Träffar du både mannen och kvinnan?
- 8) Hur tror du makten är fördelad i äktenskapet?
- 9) Finns det några svårigheter att förstå problematiken, dessa äktenskap har? Vad är de svårigheter i så fall?
- 10) Känner du att era klienter blir nöjda med den hjälpen de får av er? På vilket sätt märks detta?

Bilaga 2: Intervjufrågor för privatpersoner med utländsk bakgrund som har gått igenom skilsmässan.

- 1) Hur träffades du och din före detta make/maka?
- 2) När och var gifte ni er?
- 3) Hur länge var ni gifta? Hur länge hade ni varit i Sverige när ni skilde er?
- 4) Anser du att dina förväntningar på äktenskapet förändrades efter ni flyttade till Sverige/under tiden ni var gifta?
- 5) Vem tog de viktiga besluten i er familj? Anser du att ni var jämlika?
- 6) Vem tog initiativet till skilsmässan?
- 7) Vad anser du var orsaken till er skilsmässa?
- 8) Sökte du hjälp för era problem på familjerådgivningen innan ni bestämde er för att skiljas?
- 9) Om du inte sökte hjälp, vad berodde det på? Tror du att det är svårare att söka hjälp som invandrare?
- 10) Om ni sökte hjälp för era problem, ansåg du att ni blev förstådda av de professionella hjälparna?
- 11) På vilket sätt hjälpte de er?
- 12) Har ni haft kontakt med familjerätten? I så fall hur var den?
- 13) Hur var den hjälpen ni fick där? Blev ni förstådda av personalen?

14) Tror du att skilsmässor är vanligast bland invandrare eller bland svenskar? Vad tror du det finns för orsaker till att invandrare skiljer sig?